

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Arnošt Mertlík

**Aspekty transnacionalismu u reemigrantů z
rumunského Banátu**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Arnošt Mertlík**

Vedoucí práce: **Mgr. Jitka Cirklová, PhD.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

Mertlík, Arnošt. *Aspekty transnacionalismu u reemigrantů z rumunského Banátu*. Praha, 2017. 44 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jitka Cirklová, PhD. c.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá charakteristikou transnacionálních vazeb u reemigrantů z rumunského Banátu, kteří se v Banátu narodili a nyní žijí v České republice. Pozornost je zde věnována migrační teorii transnacionalismu, která vychází z předpokladu, že migranti nadále udržují vztahy se zemí svého původu, což se autor snaží dokázat i v případě banátských Čechů. V teoretické části práce je čtenáři přiblížen historický kontext migrace do Banátu a reemigrace do ČR, dále je zde čtenář seznámen s teorií transnacionalismu a s jeho koncepty. Jádrem práce je pak kvalitativní výzkum popsáný v praktické části, v jehož rámci autor provedl hloubkové polostrukturované rozhovory. Na základě analýzy těchto rozhovorů dochází práce k závěru, že transnacionální identita je u banátských Čechů nejistá, zároveň však jako transmigranti formují transnacionální síť přesahující hranice států, které vytvářejí transnacionální pole a udržují banátské Čechy v neustálém kontaktu.

Abstract

This bachelor thesis deals with the characteristics of transnational links with Romanian Banat re-emigrants who were born in Banat and now live in the Czech Republic. Attention is paid to the migration theory of transnationalism, which is based on the assumption that migrants continue to maintain relations with their country of origin, which the author tries to prove even in the case of the Banat Czechs. In the theoretical part of the thesis, the reader is briefed on the historical context of migration to Banat and re-emigration to the Czech Republic. Thereafter, the reader is familiar with the theory of transnationalism and its concepts. The heart of the thesis is qualitative research described in the practical part, in which the author carried out in-depth semi-structured interviews. Based on the analysis of these interviews, the work concludes that transnational identity of Banat's Czechs is uncertain. However, they as transmigrants form transnational networks beyond the borders that create a transnational field and keep the Czechs in Banat in constant contact.

Klíčová slova

migrace, reemigrace, Banát, Rumunsko, transnacionalismus, reemigranti

Keywords

migration, re-emigration, Banat, Romania, transnationalism, re-emigrants

Rozsah práce: 95 546 (včetně mezer)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Arnošt Mertlík

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí práce Mgr. Jitce Cirklové, PhD. za vstřícný, motivující a pozitivní přístup k mé práci. Dále všem mým informátorům, kteří byli ochotni mi s touto prací pomoci a v neposlední řadě všem banátským Čechům.

Institut sociologických studií
Projekt bakalářské práce

Předpokládaný název práce: Rumunský Banát dnes aneb migrace proti proudu

Autor práce: Arnošt Mertlík

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Cirklová, Ph.D.

Akademický rok vypsání: 2015/2016

Téma a výzkumné problémy:

Ve své práci se budu zabývat problematikou migrace a reemigrace v oblasti rumunského Banátu. Banát je historický region, který se rozkládá na hranicích východního Srbska, západního Rumunska a svojí severní částí také částečně zasahuje do jihovýchodního Maďarska. V první polovině 19. století tuto oblast začala osidlovat vlna českých migrantů, kteří zde založili první české vesnice. Od té doby zde žije početná česká etnická menšina. Dnes, kdy uplynula bezmála dvě století, si zde česká komunita udržela český jazyk, zvyky a tradice.

Díky změnám, které nastaly po roce 1989, však začalo obyvatelstvo migrovat z Banátu pryč, často zpět do České republiky. V dnešní době se vesnice potýkají s početným odlivem obyvatelstva a reemigrace je palčivým tématem. Ze všech šesti kulturně homogenních českých vesnic (Gerník, Bígr, Einbental, Rovensko, Svatá Helena, Šumice) migrovalo v posledních dvaceti letech skoro všechno práceschopné obyvatelstvo v produktivním věku. [...] Skupinu „reemigrantů“ v ČR tvoří několik tisíc lidí, včetně dětí v generaci narozené již v ČR. [Hanus 2011] Avšak v době, kdy je trendem z nejrůznějších, nejčastěji ekonomických, důvodů Banát opouštět, aktivní obyvatelstvo reemigruje zpět do ČR, kde si vytváří transnacionální identitu a do Banátu se navracet nehodlá, se zde v posledních letech naleznou tací, kteří naopak odchází do Banátu žít. Jaké tyto jedince, kterých v porovnání s Banátskými reemigranty není mnoho, k tomu rozhodnutí vedou důvody? Souvisí to nějak s fenoménem agroturistiky, v Banátu rozšířeným? Přispívají tím k oživování a opětovným budování tohoto místa? Vytvářejí se touto migrací translokální a transnacionální trajektorie? Může být toto začátkem nějakého nového fenoménu? A co si například o nově příchozích myslí místní, původní obyvatelé? Na tyto a další otázky, týkající se problematiky migrace a tohoto místa, se budu snažit přijít v této práci.

Předpokládané metody:

Hlavní metodou pro získání dat potřebných pro tuto práci by měl být terénní výzkum v oblasti rumunského Banátu, který zde hodlám realizovat. Prostřednictvím pozorování a kvalitativního dotazování místních obyvatel hodlám zjistit, jaké důvody a příčiny vedly příchozí místní obyvatele k tomu, aby odešli, nebo se navrátili, do ekonomicky, demograficky, infrastrukturně (atd.) neúplně lukrativní oblasti. K tomu, abych se vůbec k těmto jedincům (informátorům) dostal, použiji nepravděpodobnostní metodu výběru, tzv. sněhové koule a díky kontaktům, které mám k dispozici již u nás, v České republice, bych se k těmto informátorům měl dostat a následně s nimi rozhovory, nejspíše polostrukturované, provést.

Předpokládaná struktura práce:

1. Úvod a charakteristika zkoumaného problému
2. Teorie, teoretické koncepty
3. Cíle práce
4. Metodologie výzkumu
5. Analýza dat a jejich interpretace
6. Závěr a hlavní zjištění

Orientační seznam literatury:

BRETTEL, C. B., HOLLIELD J. F. (eds.). 2000. *Migration Teory: Talking Across Disciplines*. New York: Routledge.

BUDILOVÁ, L., J., G. FATKOVÁ, L. HANUS, M. JAKOUBEK, M. PAVLÁSEK, 2011: *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha: AntropoWeb.

JECH, J., M. SECKÁ, O. SKALNÍKOVÁ. 1992. „České vesnice v rumunském Banátě.“ *Češi v cizině 5*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, .v.v.i.

KLVAČ, P., K. HOŘENÍ, R. KRYLOVÁ. 2009. *Turismus a autenticita v českých vesnicích v rumunském Banátu*. Venkovská krajina. Sborník z 7. ročníku mezinárodní mezioborové konference, Kostelec nad Černými lesy: Česká společnost pro krajinnou ekologii, regionální organizace CZ-IALE.

KOKAISL, P. a kol. 2009. *Krajané: Po stopách Čechu ve Východní Evropě*. Praha: Za hranice- Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozní ekonomické fakultě ČZU v Praze, o.s.

GECSE, Desideriu. 2013. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann & synové

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
SECKÁ, M. 1995. „Češi v rumunském Banátu.“ *Češi v cizině 8*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, .v.v.i.
SOUKUP, M. 2014. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum
ŠINDELÁŘOVÁ, J. 1997. *Čeští vystěhovalci v Banátu a jejich repatriace do České republiky*. Plzeň: Diecézní charita.

Internetové odkazy:

<http://www.antropoweb.cz/cs/transnacionalismus>

<http://www.banat.cz/>

<http://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>

<https://www.stream.cz/porady/banat-cz>

Datum:

.....

Arnošt Mertlík

.....

Mgr. Jitka Cirklová, Ph.D.

Obsah

1	ÚVOD	2
2	TEORETICKÁ ČÁST	4
2.1	HISTORICKÝ KONTEXT	4
2.1.1	<i>O Banátu</i>	4
2.1.2	<i>Historie a kolonizace Banátu</i>	4
2.1.3	<i>Tři kolonizační vlny v 19. století</i>	5
2.1.4	<i>Reemigrace zpět do České republiky</i>	7
2.1.5	<i>Reemigrace po 2. světové válce</i>	7
2.1.6	<i>Reemigrace po roce 1989</i>	8
2.1.7	<i>Banát a české vesnice dnes</i>	9
2.2	TRANSNACIONALISMUS	10
2.2.1	<i>Transnacionalismus a transmigranti</i>	11
2.2.2	<i>Transnacionální migrace</i>	12
2.2.3	<i>Transnacionální pole, transnacionální síť a transnacionální identita</i>	14
2.2.4	<i>O transnacionalismu na závěr</i>	15
2.3	SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	15
3	METODOLOGIE	17
3.1	MOTIVACE K DANÉMU TÉMATU	17
3.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	18
3.3	METODY VÝZKUMU	18
3.3.1	<i>Výběr výzkumného vzorku participantů</i>	19
3.3.2	<i>Charakteristika rozhovorů</i>	20
3.3.3	<i>Charakteristika jednotlivých participantů</i>	21
4	ANALYTICKÁ ČÁST	23
4.1	KATEGORIE 1: POZADÍ ODCHODU A PRŮBĚH INTEGRACE	23
4.1.1	<i>Důvody odchodu</i>	23
4.1.2	<i>Kontakty v ČR – rodina a známi</i>	25
4.1.3	<i>Integrace a předsudky s ní spojené</i>	26
4.1.4	<i>Dílčí shrnutí kategorie 1</i>	27
4.2	KATEGORIE 2: TRANSNACIONÁLNÍ IDENTITA - CO JÍ FORMUJE A UDRŽUJE	27
4.2.1	<i>Vnímání rozdílů mezi ČR a Banátem</i>	27
4.2.2	<i>Vnímání domova</i>	29
4.2.3	<i>Jsem Čech? Jsem Rumun?</i>	30
4.2.4	<i>Role jazyka při formování transnacionální identity</i>	31
4.2.5	<i>Udržování kultury a zachovávání tradic</i>	32
4.2.6	<i>Víra a její vliv</i>	33
4.2.7	<i>Dílčí shrnutí kategorie 2</i>	34
4.3	KATEGORIE 3: TRANSNACIONÁLNÍ SÍŤ A POLE	35
4.3.1	<i>Udržování fyzického kontaktu s Banátem</i>	35
4.3.2	<i>Udržování kontaktu s Banátem na dálku</i>	37
4.3.3	<i>Udržování kontaktu s krajany v ČR</i>	38
4.3.4	<i>Dílčí shrnutí kategorie 3</i>	41
5	ZÁVĚR	42
6	POUŽITÁ LITERATURA	43

1 Úvod

„Každej, kdo přišel do toho města, tak každej šel k nim na ten Skype a každej volal do Čech. Vždycky jsem říkala 'Dědo, nemusíte křičet, to nevdí ta dálka' a on stejně vždycky tak řval.“- vzpomíná Anežka, reemigrantka z Banátu, na to, jak přišli krajané v Rumunsku poprvé do kontaktu se svými příbuznými napříč dvěma geograficky vzdálenými lokalitami pomocí audio-vizuální komunikace přes internet. Na příběhu Anežky vidíme ukázkový příklad transnacionální sítě migrantů, kdy se v posledních letech díky přístupné komunikaci mezi Českou republikou a Banátem vzdálenost mezi lidmi zmenšuje a vzniká zde nadále udržované „transnacionální pole“. Transnacionální pole a sítě jsou pojmy týkající se transnacionalismu a právě problematikou transnacionalismu, jako přístupem pro studium migrace u Čechů z rumunského Banátu se tato bakalářská práce zabývá. Konkrétně pak, jaké jsou aspekty transnacionalismu u reemigrantů, kteří se v Banátu narodili a nyní žijí v České republice.

K pochopení problematiky banátských reemigrantů a transnacionalismu je nutné definovat termíny a nastínit skutečnosti, které se s těmito tématy pojí, což řeším v teoretické části této práce. Komunitu banátských Čechů ve svých pracích popsala např. Milena Secká (1981, 1992, 1993, 1995, 1996), Lukáš Hanus (2009, 2011) nebo Gesce Desideriu (2013), ze kterých také vycházím. Transnacionalismu a transnacionální migraci se ve svých dílech věnují např. Steven Vertovec (1999, 2009), Csaba Szaló (2007, 2009) či David Henig (2007, 2009), o jejichž publikace se opírám. Migrační model transnacionalismu je vcelku nový přístup pro studium migrace, který vznikl v době, kdy se antropologie a sociologie začaly soustřeďovat na vlivy globalizace. Jak tvrdí sociolog Csaba Szaló, teorie transnacionální migrace bere přistěhovalce jako aktivní subjekt, který nadále udržuje kontakt se zemí, odkud přišel. Jak tento kontakt vypadá jsem se rozhodl zkoumat.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat a popsat, jak transnacionalismus u banátských Čechů vypadá. V analytické části řeším otázky, jaké bylo pozadí odchodu banátských Čechů, aby mohly transnacionální vazby vzniknout, jaká je charakteristika transnacionální identity u reemigrantů a jaká je charakteristika jejich transnacionálních sítí a polí. K nalezení odpovědí na tyto otázky mi pomáhají výpovědi vzorku pěti

informátorů, se kterými jsem uskutečnil kvalitativní rozhovory. Zároveň pak mé vlastní postřehy z Banátu, který jsem proto, abych měl lepší vhled do problematiky, navštívil. Na závěr shrnuji výsledky výzkumu a jmenuji nové poznatky, která tato bakalářská práce na poli zkoumání transnacionalismu a komunity banátských Čechů přináší.

V původní verzi mého bakalářského projektu píše, že budu u banátských Čechů zkoumat jiná témata týkající se migrace. Tato prvoplánová rozhodnutí jsem však po hlubším porozumění problémům a literatury, týkající se daného tématu, přehodnotil.

2 Teoretická část

2.1 Historický kontext

Události kolem roku 1989 přinesly v Evropě, hlavně v té východní, velké změny. Po pádu komunistických režimů v řadě států, včetně Československa a Rumunska, a otevřením hranic na obě strany se začaly do podvědomí české veřejnosti dostávat časem zapomenuté vesničky v západní části Rumunska, na území historického regionu označovaného jako Banát. Do jižní části Banátu, kde již po skoro dvě století žijí v několika vesnicích etničtí Češi, se začali vydávat lidé z Československa. Nalezli zde přátelské krajany toužící po pomoci z vlasti, kteří udržují českou řeč, kulturu, zvyky, písně a lidovou slovesnost, a to i přes nepřízeň režimů, obklopení a izolování ze všech stran jinými národy a kulturami. [Jech a kol. 1992: 7] Jaká je ale historie osídlení této oblasti českými přistěhovalci?

2.1.1 O Banátu

Banát je historický region v jižních Uhrách mezi Tisou a Dunajem, který se rozkládá na území Rumunska, Srbska a Maďarska. V dnešní době je rozdělen na tři části – menší, severní část, která částečně zasahuje do jihovýchodního území Maďarska, západní část na hranicích východního Srbska a v poslední řadě největší, východní část, která se nachází v západní části Rumunska. A právě na rumunskou část Banátu a jeho obyvatele se zaměřuje i tato bakalářská práce. Na tomto území se nalézá šest vesnic (Gerník, Rovensko, Svatá Helena, Bígr, Eibentál a Šumice), ve kterých dodnes žije česká národnostní menšina.

2.1.2 Historie a kolonizace Banátu

Ve středověku bylo území dnešního Banátu součástí Uherského království, avšak od poloviny 16. století (dobyty Osmanskou říší v roce 1552) až do začátku století 18. se dostal Banát pod nadvládu Turků. [Svoboda 2016] Po vyhnání Turků z Banátu v roce 1716 Evženem Savojským a uzavření míru v Požarovci roku 1718 připadlo území pod habsburskou nadvládu a oblast Banátu byla přidělena Rakousku. Podél Dunaje zde vznikla hraniční provincie - Vojenská hranice [Desideriu 2013: 15]. V roce 1778 byl Banát přičleněn k Uhrám a poté rozdělen do tří žup: Temeš, Torontál a Karaš, s výjimkou Vojenská hranice, která přetrvávala a patřila Rakousku až do roku 1873, poté území připadlo Uhrám a jelikož se jednalo o zpusťosený, leč bohatý kraj, a zároveň

hraniční provincii, začala zde postupně masivní kolonizace. [Jech a kol. 1992: 7] Tuto kolonizaci svými nařízeními a zákony podporovali všichni habsburští panovníci: Karel VI, Marie Terezie, Josef II. a František I. [Desideriu 2013: 23]

Důsledkem této etapy pod habsburskou nadvládou je poměrně pestrá heterogenní společnost na území celého Banátu, ať už mluvíme o náboženské, jazykové či etnické struktuře. Kromě početně nevelké skupiny původního obyvatelstva v podobě Rumunů a Srbů zde zůstaly po osmanské nadvládě zbytky jiných etnických skupin - Cikáni, Židé a Turci. Díky řídkému osídlení banátského regionu začala v první třetině 18. století kolonizace místního území. Do rovinaté severní a západní části Banátu postupně přicházeli sasští a švábští Němci, Maďaři, Bulhaři a Slováci. Do oblast vrchoviny na sever od řeky Nery migrovali alsasští Němci, Tyroláci a Chorvati. Ovšem nalezneme mezi kolonizátory Banátu i Francouze, Italy, Španěly, Bulhary či Slováky. Ke kolonizaci poté zbývala už jen nejjižnější hornatá část rumunského Banátu, oblast mezi řekami Dunajem a Nerou, která zůstala neobydlena až do počátku 19. století a zůstávala stranou zájmu rakouských úřadů, což však pro ně činilo značně nevýhodnou, jak hospodářskou, tak vojensko-strategickou pozici. [Svoboda 2016] Oblast osídlili kolonizátoři z Čech.

2.1.3 Tři kolonizační vlny v 19. století

První vlna kolonizace

První vlna kolonizátorů z českých zemí přišla v roce 1823, kdy jistý podnikatel se dřevem vylákal do neobydlené hornaté části Banátu několik stovek přesídlenců z Čech, z Plzeňska a Klatovska, „pod slibem přidělení půdy, osvobození od vojenské služby, roboty a daní.“ [Svoboda 2016] Ti mu na oplátku káceli dřevo a zpracovávali z něj dřevěné uhlí. Téhož roku zde tito čeští kolonizátoři založili první českou osadu – Svatou Alžbětu a o rok později, roku 1824, Svatou Helenu, která se zde dochovala dodnes. [Desideriu 2013: 33] „Prvními přistěhovalci byli zvláště drobní řemeslníci, dřevorubci, rolníci a vojenští vysloužilci.“ [Vaculík 2009: 165]

Druhá vlna kolonizace

Na rozdíl od první vlny, jež se uskutečnila spíše ze soukromé iniciativy, druhá vlna byla již lépe naplánovaná a oficiálně zorganizovaná a koordinována úřady. Druhá vlna české kolonizace proběhla mezi lety 1828 a 1829. Byla řízena rakouskými úřady, kdy byly v pohoří Almáz založeny hraničářské obce Rovensko, Bígr, Eibenthal,

Frauvízn a Šumice. V pohoří Lokva, nedaleko Svaté Heleny byla založena největší česká vesnice – Gerník. [Desideriu 2013: 33] Roku 1830 se na území Banátu nalézalo již bezmála 3800 českých přistěhovalců. Co se náboženského složení týče, přistěhovalci byli převážně římskokatolíci, několik desítek rodin ve Svaté Heleně bylo baptistickými evangelíky. Roku 1847 díky nedostatku vody zanikla první česká vesnice Svatá Alžběta a její obyvatelé se přesídlili do Svaté Heleny, stejný osud potkal také Frauvízn. [Svoboda 2016] Krajina při území českých vesnic je pahorkatina a hornatina, nadmořská výška se zde pohybuje od 400 do 750 m.n.m. Je velmi členitá, plná mnoha potoků a říček tekoucích do nedalekého Dunaje, ale co bylo důležité pro kolonizátory je fakt, že je velmi úrodná [Jech a kol. 1992: 13].

Třetí vlna kolonizace

Ke třetí vlně kolonizace došlo mezi lety 1862 až 1864, tou dobou již pod záštitou uherské vlády. Češi přicházeli vesměs již do stávajících vesnic, kde se formovalo národnostně smíšené obyvatelstvo. Na počátku 20. století se z různých, hlavně společensko-ekonomických, důvodů a příčin začali obyvatelé z českých vesnic usazovat v rumunských městech a větších vesnicích (Nová Moldova, Oršava, Zlatice apod.) a vznikaly zde kompaktní etnické komunity. Jiní zas migrovali do větších rumunských měst, kde však byli banátští Češi postupně asimilováni, ale i Srbska, Bulharska a Ameriky. [Desideriu 2013: 33]

Důvodů, proč vůbec Češi do Banátu odešli, bylo několik. Zejména se jednalo o důvody ekonomické, politické a sociální. Kolonizace byla reakcí na nutnou potřebu zalidnění území, které bylo málo obydlené, rakouské úřady potřebovali vymýtit lesy a také potřebovaly zajistit ostrahu hranic. Navíc po smrti císaře Josefa II. sužovala obyvatelstvo českých zemí bída, museli platit vysoké daně a muže čekala dlouhá vojenská služba v armádě. [Desideriu 2013: 33]-34] Odchodem do Banátu se těmito povinnostem vyhnuli. Díky horskému terénu byly vesnice natolik izolované, že tyto podmínky velmi přispěly k vytvoření uzavřených českých komunit - kontakt s okolními rumunskými a srbskými obyvateli nebyl na denním pořádku. Češi si tedy ještě dlouho poté udrželi materiální i duchovní kulturu, podobnou té z počátku 19. století. [Vaculík 2009: 165 - 166]

2.1.4 Reemigrace zpět do České republiky

Rozpad Rakouska-Uherska znamenal rozdělení Banátu, který se najednou ocitl na území více států, a proto se Banát rozdělil mezi Rumunsko a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Všech šest českých vesnic se připojilo k Rumunsku. Díky vzniku Československa se však zlepšil kontakt krajanů s původní domovinou a samostatný československý stát vyvíjel v Banátu větší pomoc, zejména v oblasti vzdělávání a školství. V této době vznikl první impulz o návrat banátských Čechů do vlasti, hlavně vzhledem k jejich socio-ekonomické situaci, avšak tento pokus se neshledal s úspěchem. [Vaculík 2009: 167] Díky chudobě a nedostatku půdy se ve 20. letech 20. století přeci jen část obyvatelstva odstěhovala, destinací pro ně byla Jižní Amerika, konkrétně Argentina. Ostatní návratové migrace byly spíše individuálního charakteru. Při sčítání lidu v roce 1928 bylo v Banátu celkem 4762 Čechů.

2.1.5 Reemigrace po 2. světové válce

Dalším důležitým milníkem v historii banátských Čechů byla bezesporu druhá světová válka. „Po druhé světové válce přichází československá vláda s výzvou k návratu do vlasti ke všem krajanům žijícím v zahraničí. Pohraniční oblasti Čech a Moravy bylo třeba co nejrychleji osídlit a zajistit pro zdárný chod hospodářství pracovní síly.“ [Jech a kol. 1995: 171] Již v prosinci roku 1945 předložila česká vláda společně s českým velvyslanectvím rumunskému ministerstvu zahraničí „žádost o umožnění reemigrace osob české a slovenské národnosti z Rumunska do ČSR“ [Vaculík 2009: 169] Rumunský ministr se poté vyjádřil, že rumunská vláda přijímá příznivé stanovisko v otázce přesídlení Čechů a Slováků zpátky do ČSR. Protokol s žádostí, který byl podepsán oběma stranami, umožňoval osobám české a slovenské národnosti, sídlícím na území Rumunska, jenž byli rumunskými občany či bez občanství, aby se přestěhovali zpět do Československa v lhůtě jednoho roku. [Vaculík 2009: 170]

Této oficiální vlně reemigrace však ještě předcházela tzv. „černá“ reemigrace, kdy individuálně z Rumunska odešlo podle odhadů až 4000 Čechů a Slováků, většinou mladých a sociálně slabých, za lepším životem. Vidíme, že se reemigrace setkala se silnou odezvou a velmi pomohla přelidněným českým vesnicím, zároveň vyřešila zbylým Čechům jejich sociální situaci, jelikož jim připadla zanechaná půda po odejvších. Do Československa tou dobou odešla až třetina Čechů. Do roku 1949 se v rumunském Banátu přihlásilo k reemigraci z 6 českých vesnic 1486 osob, celkově z

Banátu pak 7952 osob. Většina českých krajanů dorazila transporty do oblasti Chebska. [Jech a kol. 1995: 172]

Vaculík (2009) popisuje průběh odchodů tak, že nejprve odcházeli do ČSR mladí a teprve po nich přijížděli rodiče a další příbuzní. Staří lidé často s reemigrací nesouhlasili, ale dopisy od jejich dětí je nakonec přesvědčily. Zaměstnání si pak ve valné většině případů reemigranti nalézali v průmyslu, lesnictví a zemědělství v oblasti Chebska a Sokolovska. Styky se známými a příbuznými ze stejné vesnice se snažili udržovat například společným soužitím a bydlením. [Jech a kol. 1995: 172] Češi z Rumunska usilovali o co nejrychlejší adaptaci do nového prostředí, jelikož kvůli svým tradičním zvykům byli často terčem posměchu. [Desideriu 2013: 114]

V 50. letech se Rumunsko na dlouho, stejně jako Československo, uzavírá světu, znemožňuje svobodný mezi hraniční kontakt a stává se členem východního bloku. Zatímco podle sčítání lidu v roce 1949 žilo v Rumunsku 8407 Čechů, při sčítání v roce 1966 bylo v Rumunsku 9978 Čechů podle národnosti a 6339 podle jazyka. [Vaculík 2009: 177]

2.1.6 Reemigrace po roce 1989

Další vlna větších reemigrace přichází až po uvolnění politické svobody po roce 1989, avšak té z doby po II. světové válce se svojí velikostí ani typově rovnat nemůže. Nešpor tuto reemigraci řadí do kategorie „východních“ reemigrací, tj. ze států bývalého sovětského bloku, kdy představuje de facto dokončení reemigrací poválečných. V první polovině 90. let zde reemigranti pobývali díky dlouhodobému povolení, které jim bylo uděleno k pobytu za účelem zaměstnání. [Nešpor 2002:54] Základním rysem, oproti organizovaným přesunům, je její individuální průběh bez zásahů a koordinace státu. Krajané museli splnit všechny zákonné podmínky pro získání trvalého pobytu nebo udělení českého občanství, stejně jako kterýkoliv jiný imigrant. [Secká 1992: 39]

Reemigranti obnovovali kontakty se svými známými a příbuznými, kteří reemigrovali v letech 1947-1949 a po návratu do Československa se usazovali v jejich blízkosti. Dalo by se říci, že v tomto případě šli reemigranti „na jisto. [Nešpor 2002: 56] Charakter organizované migrace nalezneme u nábožensky laděné iniciativy, kdy pod vedením chebských baptistů zorganizovali čeští pováleční reemigranti materiální pomoc a své příbuzné v Rumunsku vyzvali k návratu – v polovině roku 1991 bylo na našem území 50 osob české národnosti s rumunskou příslušností, kteří se k trvalému přesídlení rozhodli. [Jech 1995: 177]

Důvody k reemigraci byly ekonomické a sociální. Lidé nevidí další perspektivu v práci na banátských hospodářstvích a chtějí lepší sociální zařazení, kvalitnější životní standardy a obecné zvýšení kvality života. Hlavně mladí jsou nespokojeni s tradičním stylem života, který pocítují jako omezující. Po reemigraci jsou pak nuceni přijímat jakákoliv nekvalifikovaná místa v průmyslu a zemědělství. [Secká 1992: 39] V průběhu 90. let dominovala reemigrace pracovního charakteru, kdy skupiny banátských Čechů odcházeli za prací, hlavně do pražského podniku Mitas a.s., kde byli zaměstnání a zároveň získali ubytování na podnikových ubytovnách. [Hanus 2011: 62]

2.1.7 Banát a české vesnice dnes

Reemigrace a návraty zpět do České republiky pokračovaly a pokračují dodnes. Zatímco v 90. letech žilo v banátských vesnicích asi 5000 Čechů, dnes jich zde žije zhruba 1200. Důvody a motivace pro přesun z banátských tradičních vesnic do ČR je v dnešní době hlavně díky ztrátě pracovních příležitostí v Rumunsku, kdy v Banátu práce prostě není. Dalším důvodem je vliv digitálních médií, kdy televize a internet masírují mladé konzumním způsobem života a ti již nechtějí žít způsobem tradičním. Nenaleznou zde obchody, diskotéky, kina, divadla, galerie, chtějí mít teplou vodu a ústřední topení, a proto se rozhodnou pro odchod do České republiky, kde je však mnohdy čeká kulturní šok. [Brouček, Grulich 2015: 11, Stream 2015] Mladí lidé mají většinou dokončené pouze základní vzdělání a uplatnit se na trhu práce pak může být problém.

Od roku 2000 funguje dlouhodobý projekt Člověka v tísní financovaný českou vládou, který pomáhá krajanům v Banátu. Zatímco ze začátku se investice promítaly do zlepšení infrastruktury, výstavby vodovodů, škol a obecného zlepšení životní úrovně, od roku 2004 se pomoc soustřeďuje na vytváření pracovních míst ve vesnicích, aby tato místa byla srovnatelná s těmi, které by našli v České republice a zároveň se maximálně zachovaly kulturní hodnoty české komunity v Banátu. [Člověk v tísní 2017]

V posledních letech je Banát a české vesnice oblíbenou turistickou destinací, kdy sem v létě přijíždějí turisté z ČR, což souvisí s fenoménem tzv. agroturistiky, či šetrné turistiky, kdy si turisté pronajímají chalupy, nebo bydlí za poplatek u krajanů, kde jim banátští Češi servírují tradiční stravu a je to pro ně významný zdroj příjmů. Jedná se však spíše o doplňkovou sezonní činnost, než aby se agroturistika stala pro obyvatele českých vesnic plnohodnotným ročním příjmem [Hanus 2011: 71]. Dále se Banát dostává do podvědomí české populace díky hudebně-kulturnímu Festivalu Banát, který

se pořádá každoročně od roku 2012 a navazuje na tradici festivalů, které se v minulosti pořádaly v Gerníku a na Svaté Heleně. Poté se festival přesunul do Eibenthálu, kde se pořádá dodnes a přijíždí sem každoročně zhruba tisícovka lidí z České republiky, z čehož těží samotní obyvatelé Eibenthálu, pro které je to další významný zdroj příjmů.

Samotní krajané v rumunském Banátu jsou v dnešní době díky mobilní komunikaci a internetovému připojení, přítomného dnes již ve většině vesnic, v trvalém kontaktu se svými příbuznými v České republice. Pomocí audio-vizuální komunikace prostřednictvím programů jako je Skype apod. „skypují“ všichni, a to napříč všemi generacemi - mladí i staří. Podle Hanuse tak „někteří prarodiče prakticky přesunuli styk se svými dětmi a vnoučaty do virtuálního prostoru a dle jejich vlastních slov tak mají se svými příbuznými dostatečně intenzivní kontakt, takže se jim nestýská'. [Hanus 2011: 67] Dále mohou banátští Češi využívat pravidelnou autobusovou dopravu ze Svaté Heleny do ČR a zpět (jednou týdně), kdy se dopraví za svými příbuznými během pouhých 12-15 hodin. Vidíme zde vytváření tzv. transnacionální sítě, kdy samotní reemigranti migrují tam i zpět, a kontakt je udržován přes hranice, což je zásadní změna oproti reemigraci v 90. letech, či v prvním desetiletí nového milénia.

2.2 Transnacionalismus

Výzkum transnacionalismu se zaměřuje především na studium vazeb, které mají imigranti se zemí původu. Mluvíme-li o transnacionalismu v obecné rovině, hlavní myšlenka této teorie vznikla z faktu, že imigrant nadále udržuje vazby se zemí svého původu a tím vytváří sociální pole jak ve své domovině, tak v zemi, ve které nyní žije. Toto sociální pole pak udržuje díky pohybu tam a zpět, ať už je to pohyb hmotný přes hranice zemí odlišných kultur, tak pohyb virtuální, v dnešní době například pomocí internetové komunikace.

A právě teorie transnacionalismu je hlavní teorií, na které stavím výzkum pro tuto práci. Chceme-li zkoumat vazby rumunských reemigrantů mezi Českou republikou a rumunským Banátem, je na místě zvolit transnacionální teorii jako hlavní přístup pro studium migrace. Do roku 1989 byla kolonie rumunských Čechů uzavřená a zkoumat zdejší migraci transnacionálně nemělo smysl. Po otevření hranic však začali krajané postupně obnovovat kontakt s domovinou a nástupem moderních technologií či pohodlného udržování přes hraničního styku se pomalu přesunuli do transnacionálního momentu, kdy je kontakt mezi Banátem a ČR stálý a kolektivně udržovaný.

2.2.1 Transnacionalismus a transmigranti

Transnacionalismus, dalo by se doslova říci „nacionalismus na dálku“, chápeme jako nadnárodní propojení lidí, nebo institucí, jehož vazby jdou přes hranice národního státu. Podle Stevena Vertovece tyto jedinci či instituce udržují trvalé vazby napříč hranicemi jednotlivých států. Společné atributy těchto vazeb, proces jejich tvorby a proces jejich údržby pak můžeme nazývat transnacionalismem. [Vertovec 2009: 3]

Původní domovy a nová místa pobytu přistěhovalců propojují podle Szala (2007) transnacionální sociální pole, jejichž vznik je novým trendem v přístupu ke studiu migrace. Transnacionální teorie pak vychází z předpokladu, že přistěhovalci, participující se v transnacionálních sociálních rolích, a kteří hrají v procesu transnacionální migrace hlavní roli – tzv. „transmigranti“, nadále udržují sociální vztahy, které je propojují s místem svého původu a nadále si zachovávají své původní identity. [Szaló 2007: 7-8]. Prostřednictvím nadále udržovaných vazeb proudí mezi dvěma často geograficky vzdálenými místy (Szaló uvádí příklad trajektorií Pákistán-Manchester, Mexiko-Los Angeles, stejně tak v našem případě Banát-ČR) myšlenky, komodity či symboly, což utváří sociální mikrosvěty, k jejichž propojení dochází podle Castellse (1996) v globalizovaném světě hlavně pomocí moderních technologií, které pomáhají udržovat styl mezi dvěma mikrosvěty, mezi dvěma diasporami v transnacionální síti. [Vertovec 2009: 5] Klíčovou roli v životě transmigrantů pak podle Heniga představuje „rovina imaginace: schopnost představovat si své přináležení k partikulárním deterritorializovaným sociálním mikrosvětům“. [Appadurai 1996, Gupta a Ferguson 1997 in Henig 2009: 176].

Stejně jako u mnoha jiných sociologických či antropologických teorií, i u transnacionalismu nalezneme různé teoretické proudy. Steven Vertovec se ve svém díle snaží popsat šest přístupů k chápání transnacionálního myšlení a to jako: *sociální morfologii*, *typ vědomí*, *mód kulturní reprodukce*, *způsob dosažení kapitálu*, *místo politického angažování se* a *(re)konstrukci místa a lokality*. [Vertovec 2009: 4] Těchto šest přístupů stručně a výstižně ve svém článku shrnuje David Henig - přístupy transnacionalismus vnímají jako:

„1. *sociální morfologii*: jedná se o druh sociálních formací překračujících hranice regionů, států, kontinentů.

2. *typ vědomí (consciousness)*: život transmigrantů je životem „tady i tam“ a jako takový s sebou nese otázky o vlastní situovanosti. Je to „vědomí multi-lokality stimulující touhu

spojit sebe s druhými, tady i tam, kteří sdílejí stejné cesty a kořeny‘

3. *mód kulturní reprodukce*: jakým způsobem jsou reprodukovány v nových podmínkách každodenní praktiky, sociální instituce a kulturní interpretace? Podle řady badatelů dochází ke kulturní kreolizaci, hybriditě, které se manifestují například v ‚nových etnicitách‘ typu British Pakistanis. Právě tyto hybridní identity začaly být studovány.

4. *způsob přístupu ke kapitálu*: na jedné straně se může jednat o transnacionální korporace vyvážané z okovů národních států a proto na nich nezávislé. Tito ‚globální hráči‘ utvářejí novou mocenskou elitu, jejíž zájmy jsou globální, nikoli lokální či národní a kontrolují většinu světové ekonomiky. Na druhé straně je zde i mikropolitika transmigrantů, která ovšem ve svém souhrnu má dopady na globální ekonomiku také – jedná se o remittance. Tedy o transfer peněz do míst původu. Ve svém součtu se jedná o nezanedbatelné částky. Zároveň má zasílání těchto finančních prostředků dopad i na lokální rozvoj v daných místech.

5. *místo politického angažování*: na jedné straně se může jednat o mezinárodní organizace působící mimo rámec národních států, jako je řada NGO organizací věnujících se hlavně lidským právům, environmentálním tématům, ženským právům, otázkám míru, rozvojovým studiím. Na druhé straně se jedná o politické akce tzv. ‚etnických diaspor‘, jakými jsou například Támilské diaspory v západní Evropě podporující ozbrojený odpor na Srí Lance, či transnacionální podpora íránská opozice.

6. *rekonstrukce místa a lokality*: transnacionalismus formuje sociální pole protínající fyzický prostor ‚tady a tam‘. Vazby transmigrantů pak vede redefinicím ‚domova‘, ‚kořenů‘ apod.“ [Vertovec in Henig 2009: 95-95]

2.2.2 Transnacionální migrace

Na přelomu 80. a 90. let minulého století se začali antropologové zabývat samotným ‚procesem‘ migrace, samotným pohybem jedinců a jejich příběhům o životě v pohybu. V 90. letech minulého století se v antropologických a sociologických kruzích začala prosazovat teze o vzniku nové formy mezinárodní migrace – tzv. transnacionální migrace. [Szaló 2007: 23]

Důležitými pojmy v problematice transnacionální migrace jsou sociální pole a sociální síť. Studium transnacionální migrace se primárně zabývá formami vazeb, které si transmigranti udržují s ostatními body - napříč polem - v transnacionálních sítích, které vznikají udržováním kontaktu se zemí původu (s diasporou, s národním státem).

Transnacionální antropologie se pak ptá, které z daných vazeb jsou těmi důležitými prvky pro transmigranta v každodenním životě. „Dále studuje, jak tyto transnacionální vazby ovlivňují imaginaci, jednání a každodenní život aktérů žijících na všech koncích transnacionální vazby“ [Henig 2009: 96]. Jak však podotýká ve svém díle Czaba Szaló, transnacionální migrace je v antropologii pojímána vícero způsoby. Szaló jmenuje několik přístupů od různých autorů - podle Appaduraie můžeme transnacionální migraci brát jako “součást globálního proudění vytvářejícího etnické pole”, podle Lindy Basch jako “transnacionální sociální pole založené na sociálních sítích, které překračují státní hranice”, podle Kearneyho s Rousem jako “hraniční prostor vícevrstevnatých identit”, či podle Hannerze jako “forma kreolizované kultury”. [Szaló 2007:18]

Zkoumání transnacionální migrace sebou přineslo modifikaci hlavního proudu antropologie, do té doby zabývajících se především místními společnostmi a kulturami v tom, že se předmětem antropologického zkoumání staly právě transnacionální pole, jež propojují nové a původní domoviny přistěhovalců. Podle Szala za to může rostoucí zájem antropologů při zkoumání fenoménu migrace a dále modifikace antropologického zájmu při zkoumání sociálních a kulturních prostorů migrantů. Jak však autor upozorňuje, transnacionální sociální pole nejsou pouze „dějištěm reprodukce každodennosti přistěhovalců uskutečňující se prostřednictvím nejrůznějších praktik.“ [Szaló 2007: 20-21] Transnacionální sociální pole jsou brány jako pole proměny zkušeností, interpretací a identit v každodenním životě jedinců.

Charakteristickým prvkem transnacionální migrace je, že veškeré příslušnosti a sebe-pojetí přistěhovalců jsou formovány v sociálních světech, které se rozprostírají na více místech současně. [Vertovec in Szaló 2007: 105]

Působením transnacionálních vlivů na utváření sociálních identit přistěhovalců se zabývá koncept transnacionálních sociálních polí. Stále větší procento lidí prožívá svůj každodenní život v sociálních světech, nacházejících se souběžně na území více národů najednou. [Szaló 2007: 106-108] Hlavní zaměření transnacionální migrace je pak na podoby migrace, které vedou k vytvoření transnacionálních polí, které umožňují transmigrantům komunikaci s příbuznými a přáteli, směnu komodit či kulturní a politickou transnacionální participaci.

2.2.3 Transnacionální pole, transnacionální síť a transnacionální identita

Teorie transnacionální migrace tedy počítá s premisou, že jedno místo nerovná se jedna kultura. Přistěhovalci – transmigranti – jsou pak pojímáni jako aktivní a jednající subjekty, kteří také aktivně udržují vztahy se svým původním domovem. „Přes-hraniční“ (*transborder*) aktivity přistěhovalců vytvářejí a udržují sociální pole, která přesahují kulturní, geografické a politické hranice. Zkoumání sociální identity a každodenního života migrantů ukázalo, že se vzdálenost mezi jejich novým a starým domovem zmenšuje. Zatím co před sto lety tomu napomáhala komunikace formou dopisování, v dnešní digitální době a zrychlujícím se formám dopravy je tomu telekomunikace či internet. Transmigranti díky tomu opakovaně a aktivně překračují hranice států, kultur a společenstev. [Brettell 2000 in Szaló 2007: 110-11]. V procesu migrace hrají zásadní roli sociální sítě transmigrantů. Tyto transnacionální sociální sítě totiž překračují rovinu příbuzenských vazeb – jako objekty nezkoumáme jednotlivce, ale celé skupiny – domácnost, rodiny, příbuzenské skupiny, společenství a skupiny přátel. Přistěhovalci ze stejné společenské příslušnosti pak jsou chápáni jako „aktéři zakotvení v sociálních sítích, které zprostředkovávají vztah mezi jednotlivcem a makrostrukturálními tlaky“. [Szaló 2007:113] Společná příslušnost k původnímu domovu je „tmelem“ transnacionálních sociálních sítí.

Pomocí sociálních sítí jsou migranti schopni mobilizovat zdroje a udržet se tak v novém domově, ale hlavně jsou sociální sítě zásadním prvkem pro zprostředkovávání sociální identity přistěhovalců. Identita transmigrantů je formována různými příslušnostmi – etnickou, lokálně patriotistickou, náboženskou či politickou. [Levitt 2003, 2004 in Szaló 2007: 114] Transnacionální identity jsou považovány za transnacionální z důvodu nad-národního propojení lokálních, národních, náboženských a etnických identit. V teorii transnacionalismu není přistěhovalec teritoriálně zakotven v jedné identitě a jednom domově, nýbrž počítáme se souběžnou existencí několika domovů a několika identit. Sociální sítě přistěhovalců v sobě souběžně zahrnují jak jejich nové, tak jejich původní domovy. Díky tomu, že mají sociální sítě nad-národní charakter a přesahují národní hranice, vytvářejí mezi novým a starým domovem migranta sdílené transnacionální sociální pole. [Szaló 2007:155]

2.2.4 O transnacionalismu na závěr

Pokud jsme hovořili v kapitole týkající se historie migrantů z Banátu ve 20. století o krajanech, kteří se navrátili do ČR, jako o *reemigrantech*, z pohledu teorie transnacionalismu lze o nich nyní mluvit jako o *transmigrantech*. Výhodou zkoumání migrantů pomocí teorie transnacionalismu je, že se zaměřuje na transnacionální jevy (globalizaci či transnacionální migraci), což nám pomůže pochopit, jak je transnacionalita migrantů utvářena kulturními procesy a sociálními podmínkami. V dnešní době volnosti světové mobility a zároveň virtuální komunikace je transnacionální identita migrantů lehce utvářena a udržována. Dále teorie transnacionalismu zkoumá způsoby, jak jsou národní jevy (imigrace, národní stát) teoreticky chápány v sociálních vědách. [Sczaló 2009: 65]

V minulém století měli sociální vědci tendenci nahlížet na výzkum migrace jako na „jednosměrný přesun sociálního aktéra z jednoho relativně uzavřeného a homogenního společenského celku“ [Klvaňová 2009: 93] - ze země původu – do jiného prostoru – do cílové země. K tomuto přístupu vede hlavně tzv. kontejnerový model společnosti, který přehlíží sounáležitosti a sociální vztahy, které jsou ve vymezených prostorech překračovány. Mezinárodní migrace by měla být analyzována a interpretována tak, aby se bral ohled na proměňující se vztah mezi geografickým prostorem a sociálním prostorem. Současné sociální procesy – globalizace, rostoucí dynamika světové mobility a migrace - mají vliv na rostoucí rozpojování geografického a sociálního prostoru, kdy sociální prostor expanduje do několika geografických prostorů, a vznikají tak transnacionální sociální pole a prostory. [Pries 1999, Faist 2004, Levitt a Glick Shiller 2004 in Klvaňová 2009: 93]

2.3 Shrnutí teoretické části

Předpokládáme, že máme-li obyvatele Banátu, který se rozhodne odejít a usadit se v ČR, vznikne zde pak transnacionální sociální pole. Díky známostem a kontaktům na místě, kam na jisto odchází, spíše zvětšuje existující transnacionální pole, než aby vytvářel nové. Zároveň díky nepřerušnému kontaktu s Banátem udržuje původní sociální pole na dálku a vytváří pak mezi dvěma vzdálenými geografickými poli transnacionální síť. Zatímco díky nemožnému osobnímu či virtuálnímu kontaktu mezi migranty v ČR a v Banátu v minulém století nebylo možné transnacionální pole a síť tvořit a migrace byla vskutku jednosměrná, nyní vše nasvědčuje tomu, že je migrace

transnacionální, oboustranná a reemigranti jsou tedy zároveň i transmigranti. Toto tvrzení se snažím podložit kvalitativním výzkumem, který stavím na transnacionálním modelu migrace a rozvíjím ho v další kapitole. Důležité bylo však nejprve představit historický kontext banátských Čechů a zmapovat jak migrační vlny, tak následné vlny reemigrace zpět do ČR, jelikož tyto milníky měly a mají zásadní dopad na banátské krajany i v dnešní době. Dále pak bylo zapotřebí obeznámit čtenáře se situací a s problémy Banátu v dnešní době. Konečné představení transnacionální teorie a jejích dimenzí pak má za cíl určit to, jak výzkum pojmu z teoretického hlediska.

3 Metodologie

3.1 Motivace k danému tématu

Poprvé jsem se o Banát začal zajímat zcela náhodou a to, když jsem na své cestě Balkánem v létě 2015, v Bělehradě, čirou náhodou potkal dvojici českých turistů, kteří říkali, že odsud pokračují do oblasti českých vesniček v Rumunsku. Poté jsem si dohledával na internetu a v literatuře různé informace a říkal jsem si, že by bylo zajímavé věnovat Banátu svoji bakalářskou práci. Geograficky vzdálená oblast sdílející s námi kulturní i sociální prvky, která si zachovala svoji tvář bezmála dvě století, je jako oblast výzkumu zajímavá a nabízející se. Poté, co jsem si definitivně zvolil téma Banátu pro svou práci, mi bylo nabídnuto připojit se ke skupině kamarádů - mezi kterými byli i tací, kteří Banát navštěvují pravidelně, pracovali zde několik let jako učitelé, vlastní tady dokonce nemovitosti a pomáhali zde značkovat turistické trasy - a vydat se s nimi v létě 2016 přímo do Banátu.

S ohledem na mojí připravovanou bakalářskou práci jsem se snažil nenahlížet na zdejší prostředí jako obyčejný turista, ale jako antropolog a všimát si okolí do většího detailu, zajímavosti jsem si pak zapisoval do terénního deníku. Protože jak zmiňoval již před sto lety antropolog Bronislaw Malinowski, při studiu jakékoliv kultury je terénní výzkum na místě. A opravdu - návštěva terénu mi pomohla lépe poznat a pochopit mentalitu rodáků a prostředí českých vesnic v Banátu, než kdybych o nich pouze četl v textech či je viděl jen na fotografiích. Navštívil jsem zde skoro všechny vesnice (vyjma Šumice), kde žijí Češi – od Svaté Heleny, přes Gerník, Rovensko, Bígr až po Eibenthál, dostal jsem se do kontaktu s místními a snažil jsem se získat nějaké „informátory“ pro své budoucí zkoumání v rámci bakalářské práce. Když jsem poté přemýšlel, jakou konkrétní problematiku v práci řešit, měl jsem původně v plánu se do Banátu v průběhu roku navrátit. Pak jsem si ale při studiu literatury uvědomil, že jelikož výzkumy přímo na místě už byly provedeny a valná většina obyvatel Banátu odchází za prací do ČR, kdy reemigrace má již dalo by se říci svojí zakořeněnou „tradici“, *není nutné jezdit do Banátu, když je Banát takřikajíc i zde v České republice*. Migranty jsem chtěl zkoumat nějakým „moderním“ přístupem a po bližším a hlubším poznání transnacionální teorie, s kterou jsem se poprvé setkal před lety na politicko-geografickém kursu věnujícím se migraci na Balkáně, jsem se rozhodl zkoumat banátské reemigranty právě optikou transnacionalismu.

3.2 Výzkumné otázky

Ústřední výzkumnou otázkou, kterou si tato práce klade a na kterou se snažím nalézt odpověď je zjistit:

Jaké jsou aspekty transnacionalismu u českých reemigrantů z Banátu, kteří trvale žijí v České republice?

V rámci této hlavní výzkumné otázky jsem si dále stanovil oblasti zájmu, které se snažím rozvést v dílčích podotázkách, a které mají za úkol pomoci mi dopracovat se k odpovědi na hlavní výzkumnou otázku:

- 1) *Jaké bylo u banátských Čechů pozadí jejich odchodu a následný přechod do transnacionálního momentu?*
- 2) *Jaká je charakteristika transnacionální identity reemigrantů z Banátu?*
- 3) *Jaká je charakteristika transnacionálních polí a sítí reemigrantů z Banátu?*

3.3 Metody výzkumu

Výzkumným přístupem, který jsem si zvolil a aplikoval pro svůj výzkum v rámci této bakalářské práce, je výzkum kvalitativní. Kvalitativní výzkum jsem zvolil proto, jelikož pro zkoumání podstaty mého problému, tj. transnacionalismu a transmigrace, se více než přístup kvantitativní hodí kvalitativní typ výzkumu, který se týká zejména života lidí, příběhů, chování, či společenských hnutí a vzájemných vztahů. Díky kvalitativním metodám můžeme získat detailní informace a hloubkový vhled do problematiky transnacionálních procesů, což bychom podle Strausse a Corbinové při použití kvantitativních metod obtížně podchytili. [Strauss, Corbin 1999: 10-11] Hendl uvádí, že kvalitativní výzkum využíváme pro kontakt se situacemi jedinců či skupin jedinců, které jsou obvykle banálního nebo normálního charakteru a tím reflektují „každodennost jedinců, skupin, společností nebo organizací.“ [Hendl 2009: 52] Proto jsem pro nalezení odpovědí na mé výzkumné otázky zvolil metodu polostrukturovaných rozhovorů, jelikož transnacionalismus ovlivňuje jedince z mnou zvolené cílové skupiny v jeho každodenním životě.

Jelikož je polostrukturovaný rozhovor, na rozdíl třeba od dotazníku, výsledkem vyjednávání mezi tazatelem a dotazovaným, označuji dotazované ne jako respondenty, ale jako aktivní účastníky na výzkumné procesy - jako *participanty*. Polostrukturovaný

rozhovor je formou diskurzu mezi mluvčími, jelikož významy otázek a významy odpovědí na ně jsou konstruovány ve společném dialogu všech účastníků výzkumného rozhovoru. [Grygar 2015] Výhody polostrukturovaného rozhovoru jsou pro tento případ takové, že je daná pouze kostra otázek a výzkumník může během rozhovoru reagovat na participanta a vytvářet nové otázky či dotazovat se v jiném pořadí a to podle odpovědí participanta. Rozhovor má za cíl dostat z participanta co nejobsáhlejší a co možná nejflexibilnější odpověď a zároveň se neztratit v konverzaci, což polostrukturovaný kvalitativní rozhovor splňuje. Tazatel se také může participantovi přizpůsobit a reagovat situačně na průběh rozhovoru. [Bryman 2008: 437, Hendl 166] Stejným způsobem jsem při rozhovorech postupoval i já, kdy jsem měl předpřipravenou sadu otázek, na jejichž odpovědi jsem se snažil participanty směřovat.

Rozhovory jsem si nahrával na diktafon a poté přepsal do písemné podoby. Následně jsem je analyzoval pomocí metody otevřeného kódování. Kód je symbol, který přiřadíme k úseku dat, abychom tento úsek mohli kategorizovat. Tyto kódy se musejí vztahovat k výzkumným otázkám, tématům a k teorii. [Hendl 2005: 228] Při analýze dat pomocí kódování jsem postupoval v několika krocích. Nejprve jsem definoval jednotlivé kódy podle předem určených tématických okruhů a poté jsem je přiřadil k úsekům textu, které mi přišly tématicky zajímavé a vztahující se k výzkumným otázkám. Následně jsem tyto úseky textů – citace – roztřídil do hlavních kategorií a poté jsem jednotlivé kategorie podle kódů rozdělil ještě na podkategorie a citace v dané kategorii na závěr roztřídil do podkategorií.

Vzhledem k tomu, že jsem chtěl co nejlépe pochopit komunitu banátských Čechů, kromě rozhovorů vycházím také z pozorování, které jsem v srpnu 2016 v rámci své návštěvy Banátu uskutečnil. Pozorování dodává výzkumu autenticitu a jak říká Hendl, představuje snahu zjistit, co se ve skutečnosti děje. [Hendl 2005: 191]

3.3.1 Výběr výzkumného vzorku participantů

Vybraní participanté museli splňovat kritérium, že se v Banátu narodili a nyní žijí v České republice, věk či pohlaví při výběru nehrál roli. Při získávání respondentů jsem učinil několik kroků. Nejprve jsem kontaktoval koordinátora Člověka v tísní pro oblast Rumunska, kterého jsem poznal již v létě během banátského festivalu. Ten má mezi krajany z Banátu zvučné jméno a je zde velmi známou osobou. Poté ve facebookové skupině sdružující banátské rodáky žijící v České republice zveřejnil příspěvek týkající se mého výzkumu a odkazující na mou osobu. Díky tomu mi pak

začali psát budoucí participanti sami od sebe. Dalším krokem bylo oslovení mého známého, který má mezi banátskou komunitou rozsáhlé kontakty, jak v Banátu, tak v ČR. Ten oslovil několik svých známých, kterým jsem se posléze ozval ohledně rozhovoru a ti mě pomocí metody sněhové koule, při níž člověk získává informátory na základě doporučení od již zkoumaných jedinců [Hendl 2005: 152], odkázali na dalšího člověka. Třetím krokem bylo kontaktování Rumunského kulturního institutu v Praze pomocí e-mailu, kde mě odkázali na další konkrétní osobu, splňující má kritéria. Od ní jsem poté opět pomocí metody sněhové koule získal dalšího člověka, který byl ochoten spolupracovat se mnou a poskytl mi rozhovor. Při hledání respondentů jsem se setkal s faktem, že se mi sami od sebe ozvaly pouze ženy. Jelikož většina banátských Čechů usídlených v ČR žije na Chebsku, Ústecku a Žatecku, bylo v rámci výzkumu nutné cestovat po České republice.

3.3.2 Charakteristika rozhovorů

Celkově jsem uskutečnil pět kvalitativních rozhovorů. Rozhovory trvaly cca 45 – 90 minut a proběhly v dubnu 2017 v Praze, Chebu a Žatci na veřejných místech jako je kavárna, park a pak také u jednoho participanta doma. Vždy jsem dotazované alespoň zevrubně seznámil s tématem svého výzkumu v prvotní komunikaci ještě předtím, než jsme se sešli. Vzhledem k odborné terminologii, která s tímto tématem práce souvisí, jsem se snažil téma popsat vždy trochu jednodušeji. Myslím si, že termínem „transnacionalismus“ by mohli být zpočátku zaskočeni, a proto jsem volil slova jako „udržování kontaktu s domovem“ či „vztahy a vazby s Banátem/ČR“ apod. Před samotným rozhovorem jsem vždy dal možnost podepsat s dotazovaným informovaný souhlas, který mu zaručil anonymizaci dat a dále možnost kdykoliv rozhovor přerušit či úplně ukončit. Zároveň jsem se v něm zavázal, že data nebudou zneužita. Musím však poznamenat, že všichni dotazovaní to brali s úsměvem, „že to snad ani není nutné“. Všechny body z informovaného souhlasu byly dodrženy, proto jména, která u participantů uvádím, jsou pozměněna, aby bylo co nejméně narušeno jejich soukromí. Ostatní údaje, jako věk či místo bydliště jsou však ponechána, neboť jsou tyto informace pro samotný výzkum důležité.

3.3.3 Charakteristika jednotlivých participantů

Informátor č. 1:

Václavovi je 44 let a pochází z Bígru, kde žil 35 let. Do České republiky odešel společně s manželkou a malými dětmi v roce 2008 a usadili se v Praze a žije zde tedy 9 roků. Rozhovor probíhal nedaleko Václavova bydliště v parku na lavičce a trval cca 40 minut. Na Václava jsem dostal kontakt od mého známého, s kterým se dobře znají ještě z Bígru. Díky tomu byl Václav velmi ochotný a otevřený a rozhovor proběhl ve velmi přátelské atmosféře

Informátor č. 2:

Anežce je 42 let a narodila se na Gerníku. Poprvé navštívila Československo krátce po revoluci, v zimě 1989. Migrovat zpět do země svých předků se rozhodla o Vánocích v roce 1992, když jí bylo teprve 17 let. Rozhodla se tak na vlastní pěst díky pracovní příležitosti v továrně u Chebu, v jehož okolí žije dodnes. Několik let poté za ní přišel jak její bratr, tak její rodiče a později i prarodiče. Rozhovor proběhl v Chebu v kavárně v příjemné atmosféře, Anežka byla velmi otevřená a povídala o všem velmi dopodrobna, rozhovor trval hodinu a půl. Kontaktovala mě z vlastní iniciativy potom, co viděla na Facebooku příspěvek od koordinátora Člověka v tísni.

Informátor č. 3:

Antonínovi je 51 let a pochází ze Svaté Heleny, kde žil 38 let. Společně se svojí ženou a dětmi se rozhodl odejít do České republiky v roce 2004 – jak kvůli práci, tak kvůli vzdělání dětí a nyní zde žije již 13. rokem. Usadili se v Žatci, kde měli příbuzné a známé a bydlí zde a pracují dodnes. Kontakt na Antonína jsem dostal od jednoho z informátorů, tudíž byl vstřícný a ochotný rozhovor uskutečnit. Sešli jsme se v restauraci a rozhovor trval půl hodiny.

Informátor č. 4:

Elišce je 55 let a narodila se na Svaté Heleně, kde žila 22 let. Poté se v roce 1984 provdala za svého manžela do Pereku, což je obec v Rumunsku nedaleko maďarských hranic. Její manžel je také banátský Čech, avšak nepochází z oblasti českých vesnic, ale právě z Pereku, kde žily krom zlomku Čechů i Němci, Slováci a Maďaři. Do České republiky odešli s dcerou po revoluci v roce 1991, kde byli 10 měsíců v uprchlickém táboře a narodil se jim zde syn. V ČR žijí tedy již 26 roků. Rozhovor probíhal u Elišky

doma a trval zhruba hodinu a půl. Během rozhovoru přišel i Elišky manžel, který se však do interview nezapojoval, občas něco jen komentoval vtipnou poznámkou. Kontakt jsem na informátorku dostal přes Rumunský kulturní institut v Praze. Interview proběhlo ve velmi přátelské atmosféře, trvalo bezmála 2 hodiny, jelikož se pak přehouplo v delší povídání. Byl mi nabídnut oběd i svačina, pan manžel mi dokonce ukázal rodokmen, který vytváří a obecně zde byla vidět velká pohostinnost.

Informátor č. 5:

Kateřině je 26 let a pochází z Bígru. Žila zde s rodinou a chodila do školy do čtvrté třídy, poté odešla sama studovat do většího rumunského města. Do Čech přišla v roce 2009 společně s rodiči a mladší sestrou, která zde nastoupila do školky a v ČR se vlastně opět všichni setkali. Usadili se v Berouně. Kateřina mě kontaktovala sama pomocí Facebooku. Rozhovor trval hodinu a probíhal ze všech nejlépe, což si myslím bylo dáno tím, že se Kateřina s kvalitativním dotazováním setkala už při studiu vysoké školy a dokonce stála i na pozici tazatele a uměla se perfektně vžít do situace.

4 Analytická část

4.1 Kategorie 1: Pozadí odchodu a průběh integrace

„Na začátku mě to bolelo. Já jsem si v srdci považovala, že jsem Češka, že jsem jedna z nich a oni se mi vysmívali a přesto nevěděli, že jsme tam žili, jaký utrpení museli naši předkové snášet. Ale nelituju.“ - Anežka

První kategorie se týká pozadí odchodu z Banátu, následné integrace do české společnosti, s předsudky k migrantům s tím spojenými a přechodu do transnacionálního momentu. Dále je zde vykresleno, jaké byly důvody, že se krajané rozhodli odejít, jestli šli na jisto a měli zde nějaké kontakty, nebo šli prostě zkusit štěstí a nakonec, jak se jim povedlo integrovat do místní společnosti a jak je současná česká společnost přijala mezi sebe. Všechna tato hlediska mají totiž dopad na následnou podobu transnacionalismu u krajanů z Banátu, proto je jejich osobní minulost důležitá.

4.1.1 Důvody odchodu

Informátoři se shodli na tom, že lidé z Banátu odcházejí hlavně z ekonomických důvodů – za lepším životem, na čemž se shodují s literaturou, jak uvádí třeba Secká [1992]. Příkladem čistě ekonomické migrace je Anežka, která se rozhodla zkusit štěstí již z kraje 90. let ve velmi nízkém věku. Továrny nabíraly pracovní sílu a krajané z Rumunska byli výhodní, už jen díky nulové jazykové bariéře: *„Bylo to takový docelý náhlý. Mitaska v Chebu byla Eska, co vyráběla kola a brali nábor – za práci, kdo chce. Dozvěděli se, že jsme rodáci český tam (v Banátu) a umíme česky a že se s náma domluvej. To bylo v 90. letech. (...) Největší oříšek byl tehdá, jak to říct rodičům, aby mě pustili, protože jsem byla tehdy ještě 17 letá holka.“* [Anežka]. V té době přišla do tehdy ještě Československa i Eliška, avšak její případ je specifický, protože se ještě v 80. letech přivdala k banátskému Čechovi do městečka nedaleko maďarských hranic, do prostředí, které není tolik etnicky homogenní, jako jsou ryze české vesnice v Banátu. Poté se rozhodli odejít kvůli rodině.

Dalším faktorem k odchodu z Banátu je pak propojení ekonomických důvodů: *„Hledali jsme práci, samozřejmě nikoho pořádně neznáte, pořád se vyptáváte na tu práci, hledal jsem aby to bylo stabilní zaměstnání“* [Antonín] se vzděláním potomků: *„My sme šli s rodinou, děti byly ještě malý, ale říkali jsme si co dál, až budou větší, zase*

do školy integrovat... možná by udělaly v Bígru 4 – 8 tříd, ale pak by musely zase do školy a my bysme museli s nimi, do nějakýho města někam dál a nebo nevím. Takže my jsme šli vlastně kvůli dětem.“ [Václav].

„Tady bych podotkla, že u nás nebyl ten důvod finanční, většina Čechů z rumunskýho Banátu odchází právě z těch finančních důvodů.“ [Kateřina] U migrace rodiny Kateřiny hrál totiž primární roli faktor vzdělání. Kvalita vzdělání v Banátu nedosahuje takové úrovně jako v ČR, nejsou tam takové možnosti, výběr škol je opravdu minimální (pouze základní školy, v některých vesnicích jen první stupeň): *„Rodiče kladli velký důraz na vzdělání a to byl i jeden z důvodů, proč jsem se přestěhovala do Čech, protože mám malou sestru a když měla nastoupit do školky a později do školy, tak nebylo tam to vzdělání pro místní. A ta kvalita vzdělání asi nebyla taková, jako si oni představovali, takže to byl hlavní důvod, proč jsme sem šli.“* [Kateřina]

Dalším důvodem bylo u Kateřiny sjednocení rodiny, jelikož studovala v rumunském městě a rodina žila nadále s mladší sestrou na Bígru, tudíž bylo opětovné sjednocení v ČR logickým řešením. Další v úvahu připadala varianta, že by se rodina přestěhovala do většího rumunského města, kde je větší možnost studia i pracovních příležitosti. O této možnosti uvažovali i ostatní dotazovaní: *„Bud' to někam do rumunskýho města za práci nebo do Čech. My jsme se rozhodli, že teda do Čech, protože tady máme více známejch a příbuznejch, než v tom Rumunsku, žejo“* [Antonín], připojuje se i Václav: *„My jsme uvažovali, že bysme šli do nějakýho větší města, jako je Temešvár, kde jsou školy na výběr, ale rozhodli jsme se pro Čechy, pro Prahu a tak jsme tady no.“* [Václav] Praha a větší města obecně nabízejí pro banátské Čechy větší možnosti a příležitosti, než vesnice. Ale najdou se i tací, většinou staří generace, kteří si vyberou vesnici, protože jim připomíná domov v Banátu. Například dědeček od Anežky, který nevydržel v paneláku a potřeboval mít zahradu, která mu neustále připomíná venkovský styl života. Díky tomuto faktoru se vytvořila početná diaspora například na Chebsku ve vesnicích kolem Chebu, což potvrdilo více informátorů: *„Gerniční jsou většinou u Skalný (Skalná u Chebu) a to jsou taky samý vesničky, oni si tam odkoupili ty baráčky a tam se jim to líbí, proto tam šli třeba i starší rodiny, věkově jako mý rodiče a jim se tam líbí, protože jim to připadá stejný jako v Banátu, že jsou na vesničce, žejo.“* [Antonín]

4.1.2 Kontakty v ČR – rodina a známí

Jedním z hlavních důvodů, proč si reemigranti zvolili Česko jako místo pro nový život, byly známosti, které tady měli a mají. Šli potom na jisto, což jim pomohlo v začátcích i s následnou integrací. „*Můj tatínek měl tady tetu ještě, který je už asi 89 let. Ta se někdy po 2. světový válce přestěhovala do Čech. V Rumunsku máme rodiče a bratry, samozřejmě já a manželka taky. Ale jinak všechny příbuzný máme tady v Čechách. Oni jsou v Sokolově, v Náchodě, v Ústí, Praha, po celý Český republice, každé jak měl možnost se někam integrovat.*“ [Václav] Díky lokalitě, kde známí žili, si pak vybírali místo, kde se usadí: „*Známejš jsme tady měli hodně, jo, tam u Chebu, a v Žatci a tak jsme si vybrali ten Žatec.*“ [Antonín].

Zatímco dnes není příchod za příbuznými takový problém, někteří banátští Češi zkusili migrovat do Československa ještě za socialismu a spoléhali výhradně na rodinu a příbuzné, které sem přišli v rámci druhé reemigrační vlny po 2. světové válce: „*My jsme se rozhodovali sem odejít už v 89. roce, jenomže přešli jsme do Maďarska, tam jsme šli na české konzulát, československé tehdy žejó, a tím, že jsme tady (v ČSR) měli rodiny, který tady přišy za války v 44-45 (manžel: ‚Néé, po válce v rámci reemigrace to byla taková dohoda‘), maminka (manžela) tady měla 5 sourozenců v Praze, můj tatínek taky tady měl bráchu. Ale i když jsme to zázemí měli, tak to nebylo jednoduchý. Napsali jsme dopis, že nechceme nic po českém státu..ale i tak nás nepřijmuli. Byli jsme 2 roky v Maďarsku, protože dál jsme se pohnout nemohli, tady byl ještě komunismus.*“ [Eliška] V dnešní době zde má ještě jednoho bratra, v roce 2002 se pak za ní přistěhovala ze Svaté Heleny i její maminka a rodina se tak opět shledala - prvek rodinného shledání je důležitý faktor u migrace banátských Čechů.

Migrant, který nemá v přijímací zemi žádný nebo minimální kontakt, to má v začátcích pochopitelně těžší. Takovým příkladem byla Anežka. „*Kontakty tady jsem neměla, jenom tak, co jsme si tehdy s holkama psaly.*“ [Anežka] Ta přišla na doporučení kamarádek za práci, ale v továrně jí pak řekli že nenabírají, přesto si musela v začátcích pomoci „*Byla jsem tam sama na sebe tak nějak vázaná. Musela jsem si nějakou tu práci najít, nebylo to lehký vůbec.*“ [Anežka] Těžší začátky u migrantů popsala i Kateřina, jelikož Češi z Banátu si často přivezou jen to nejnужnější, v dnešní době to, co se jim vejde do auta, v Banátu nechají dům a vybavení domácnosti. Tento faktor na ně pak může mít psychický dopad, když donedávna měli hodně a najednou nemají nic. Ze všech rozhovorů bylo patrné, že lehké to v začátcích nemá nikdo.

4.1.3 Integrace a předsudky s ní spojené

Integrace banátských Čechů do společnosti v České republice neprobíhala tak hladce, jak by si mohl člověk myslet, i když se jednalo o lidi, kteří uměli česky a mají české kořeny. Problémy zažívali hlavně ti příchozí, kteří migroval z Banátu v 90. letech. Setkávali se zde jak s formami diskriminace, i když podle řady výpovědí nevěděli, proč. Ani migrační politika Československa, či později České republiky za vlády Václava Klause, nebyla k příchozím krajanům vstřícná. Při příchodu do Československa musela Eliška s rodinou strávit deset měsíců v uprchlickém táboře společně s imigranty z Afghánistánu, Vietnamu a ostatními příchozími z jiných zemí. *„Bylo nám to líto, že my jsme tam (v uprchlickém táboře) trčeli 10 měsíců a stejně jsme dostali to, co dostává každá Vietnamec.“* [Eliška] Také zde byli volýnšší Češi, kteří podle Elišky zdaleka neuměli tak česky, jako Češi z Banátu (česky tam prý mluvilo tak 70% „Voliňáků“), přesto zde byli přes víkend a pak dostali trvalý pobyt. Stejně problémy s migrační politikou popsala i Anežka. Banátští Češi nemohli pochopit, proč mají stejný status, jako kterýkoliv jiný migrant, i když se cítí jako Češi.

Všichni příchozí krajané z Banátu v první polovině 90. let to měli těžké, informátoři tuto skutečnost popisují jako „smutnou“. Setkávali se totiž také s diskriminací od většinové české společnosti, příklad osobního setkání s diskriminací na pracovním poli popsala Anežka: *„Když zjistili, že jsem Rumunka, tak mi dávali tu nejtěžší práci co byla ve fabrice. Rumunka je na to zvyklá, tý to dejte, takhle to vyložené říkali, i do očí třeba.“* [Anežka]. Osobně a vnitřně to dle jejich slov bylo velmi bolestivé. Někteří migranti tuto stigmatizaci nesnesli a navrátili se zpátky do Banátu i s celou rodinou, avšak tento krok by Anežka zpětně neudělala – pomohlo jí to zocelit a upevnit si postoj k tomu, že se cítí být Češkou. Stejně jsou na tom i ostatní respondenti – nazpátek by se nevrátili, i přesto, že začátky podle všech lehké nebyly.

V následujících letech se diskriminace zmenšila, avšak nadále prý přetrvává. *„Ta stigmatizace Rumunů je obrovská, co mám zkušenosti od jiných lidí.“* [Antonín] Jinou zkušenost má Kateřina: *„Já jsem měla štěstí, že jsem šla na dobré gymnázium v Praze. Ty lidi byli na to připravení, věděli o co jde, takže jsem se nesetkala s tím, že by mě řekl někdo, že jsem Rumunka nebo se nějak ošklivě ke mě chovali.“* [Kateřina]

4.1.4 Dílčí shrnutí kategorie 1

V této kategorii jsem shrnul, jaké bylo pozadí odchodu banátských Čechů z Banátu do České republiky a průběh jejich integrace. Pozadí migrace je důležité, aby zde vůbec mohlo transnacionální sociální pole - tak jak ho definuje Czaba Szaló (2007) – vzniknout. Hlavním důvody jsou u reemigrantů z Banátu ekonomické (migrace za prací), dále pak, aby měli jejich potomci možnost vzdělání a studia. Posledním důvodem je sjednocení rodiny. Od toho se odvíjí také výběr České republiky jako nového domova, jelikož zde mají migranti z Banátu příbuzné a známe, kteří jim mohou pomoci s lepší integrací do společnosti. Díky lokalitě, kde jejich blízcí žijí, si také vybrali místo, kde se usadí. Migranti jsou schopni se v novém domově udržet pomocí sociálních sítí svých známých a zapadnou do transnacionální sociální sítě - stejně, jak to popisuje Levitt [2003 in Szaló (2007)]. Ti, kteří měli v přijímací zemi minimální zázemí měli s integrací větší problém – začátky jsou nicméně podle dotazovaných těžké pro všechny. Těžší integraci pocítili hlavně migranti, kteří přišli v 90. letech, jelikož se setkali se stigmatizací české společnosti, což banátští Češi díky vnímání svým kořenům a sebezpojetím jako Čech jen těžko chápali.

4.2 Kategorie 2: Transnacionální identita - co jí formuje a udržuje

„Uzavřenost lidí z Banátu dochovala ty tradice, jazyk a náboženství do dnešní doby. Kdyby byly otevřená a nějak se asimilovali, český Banát by dávno zanikl. A na to se ve vesnicích hodně dbalo“ - Kateřina

Tato kategorie se tematicky týká transnacionální identity banátských Čechů. Nalézám zde odpověď na otázky, jaké jsou rozdíly mezi Českou republikou a Banátem, Čechy a banátskými Čechy, jak je transnacionální identita krajanů tvořena a jak je udržována, jakou roli v tom hrají tradice, zvyky, víra a kultura obecně a kde je pro banátské Čechy doma.

4.2.1 Vnímání rozdílů mezi ČR a Banátem

Představa o České republice je často u reemigrantů jiná, než následná realita. Banátští Češi si ji idealizují: *„Kulturní zázemí tý Český republiky. To je taková vysněná země v tom Banátu, každé si říká 'Jé, vy jste z Čech, tam se žije dobře' a najednou sem přijdou, a oni zjistějí, že tady se až tak dobře nežije. Postupně času zjistějí ten rozdíl. To,*

co si tady vydělají za 5 let, by si tam vydělali za celý život.“ [Kateřina] Někteří dotazovaní vidí zklamání v lidech a jejich mentalitě a přístupu, v čemž vidí rozdíly oproti krajanům.

Rozdíly mezi Čechy a banátskými Čechy, potažmo Rumuny, participantí vnímají: *„Českej národ je trošku takovej... dávaj ti to jasně najevo – a hodně. Což třeba v Rumunsku se tohle nestane. Přejde cizí člověk a každé se ho snaží pochopit, pomoci, což tady né.“ [Anežka]*

Eliška: „Dneska už to tak není, ale dřív si všechno dělali svépomocí, sami. Někdo stavěl barák a nikdo se neptal, jestli já budu potřebovat a vrátím ti to. Bylo potřeba, tak všichni pomohli a stavěli (...). Nikdo neřešil, jestli mi to zaplatí nebo vrátí. Tady je ta mentalita taková jiná a na to jsem si dlouho zvykala.“

A: - „Lidi si tu nejsou zvyklí pomáhat...?“

Eliška: „Nejenom pomáhat, ale aspoň se ohlédnout.. jestli ten vedle mě neupad a nepotřebuje pomoci. Což tady se nestává.“

Podle Václava je to však způsobené anonymitou města: *„Možná ty lidi u nás, tím že jsou na těch vesnicích, tak jsou takový vstřícnější, ale to je i tady na vesnicích, na Moravě jsou lidi taky vstřícnější, no ale to je i v Rumunsku v Bukurešti, tak si vemte, že když půjdete z Bígru do Bukurešti, tak ty lidi nejsou už takový vstřícný jako někde na vesnici.“ [Václav]*

Český kolektiv je oproti rumunskému rozdílný. Zatímco v rumunském se klade důraz na vztahy a přátelství a například v práci pak výsledky unikají, český kolektiv je více individualistický, ale výsledky v práci jsou vyšší. Přátelství, jako krajané zažívali v Banátu zde prý jen těžko naleznou, nicméně se všichni shodují na tom, že záleží vždy na konkrétním člověku. Život v Banátu je klidný a není tak hektický, což krajané pořádně pochopili až potom, co poznali život v České republice: *„Pořád jsme si říkali, jak si stěžují ti lidé, že si odpočinou na tom Bígru, že je tam ticho na tom Bígru, klídek a já říkám ,Co si tak můžou stěžovat, oni jsou ve městě, tam všechno je, nic jim nechybí' no a pak jsme přišli sem a ,aha, už je to tady, už to víme co to je“ [Václav] Nyní už i Václav prožívá to, co většinou turisté z ČR – jede si do Banátu užít ticho a klid, který v Praze postrádá.*

4.2.2 Vnímání domova

Transnacionální migranti mají domovy dva. U příchozích z Banátu je to v České republice a v Rumunsku. „*My se tady cítíme, v Čechách, jako doma, ale samozřejmě, že ten hlavní domov náš je tam. Tam, když jedeme, tak se cítíme, že jsme doma. S velkým D jakoby. Tady sice taky.. ale vlastně jsou to dva domovy.*“ [Antonín] Liší se pak vnímání toho, kde je pro ně doma více a kde méně. Mezi dotazovanými se u otázky, kde je pro ně „doma“, objevovaly dva názory. Pro většinu je doma zde, v České republice. „*Tady, rozhodně tady. Do Banátu se vracím ráda, ale rozhodně tady se cítím doma. Je to i tím, že tu mám rodinu, kdyby rodiče zůstali v Banátu, táhlo by mě to více tam.*“ [Kateřina] Tento názor se objevoval u těch, kteří mají svou nukleární rodinu a hlavně rodiče, zde, v České republice a kteří tam již nevládní nemovitosti. Dříve pro ně byl domov spíše v Banátu, po příchodu rodičů se to změnilo „*Manželovi rodiče tam ještě měli barák, babička tam žila, takže sem se tam vraceli jako domů. Dneska moji rodiče tam prodali barák, manželovi rodiče tam prodali barák, takže jako. Ale furt tam máme příbuzný, furt tam máme tety, mám tam kamarádky. Ale domov mám tady.*“ [Anežka] Pro tyto respondenty je to domov sekundární, táhnou je tam jenom vazby na vzdálené příbuzné a kamarády.

Jinak domov vnímají ti, kteří mají v Banátu stále ještě dům a rodinu. „*Když jedem odusd a přejedu hranice, než přejedem to Maďarsko, tak jsem rád, že jsem v Rumunsku, přejedeme hranice do Rumunska, říkáme aha, už jsme doma.*“ [Václav] Banát tito transmigranti navštěvují pravidelně, jezdí si sem odpočinout, relaxovat a užít si místní klid. „*Jsmo jako na chatě – jedeme do Rumunska na chatu.*“ [Václav] Jiný důvod je pak pochopitelně navštívení příbuzných a známých „*Pro mě to ani není chata, že bych se tam šla úplně odrelaxovat, pro mě je to takový, že se setkám s pár lidmi, který tam ještě mám a jsou pro mě strašně vzácný a to že je vidím, že pro mě takový osobní naplnění.*“ [Kateřina] „*Je to prostě takový, jste tam, jste doma, tady to je takový, my nejsme zvyklí samozřejmě ve velkém prostředí, ať už je to Žatec nebo Cheb*“ [Antonín]

Transnacionální identitu krajanů, kteří vnímají jako svůj hlavní domov ČR, formují pak idylické vzpomínky na Banát. Vnímají ho jako tradiční nezkažené místo svých předků, neovlivněné moderní společností, což už dnešní Banát není. Za posledních deset – patnáct let prošel velkou skokovou proměnou, což má jak své klady, tak své zápor. Vztahy zde byly otevřenější a mentalita místních byla jiná, než v dnešní době. Dříve byl Banát jejich prarodičů a jejich předků taková „*Babička Boženy*

Němcové“. „*V dnešním Banátu bych nechtěla žít, já bych se radši vrátila do doby mých babiček. Dnes bych tam žila s počítače, s telefonem a chodila bych do školy, kde mám interaktivní tabuli. A to za mého dětství, je to 20 let zpátky, tohle tam vůbec nebylo a bylo to úplně jiné.*“ [Kateřina]

4.2.3 Jsem Čech? Jsem Rumun?

Odpovědi na tuto problematiku byly u všech dotazovaných stejné: všichni se cítí jako Češi. Může za to české prostředí, ve kterém vyrůstali, český jazyk, kterým všichni mluvili a české kořeny. „*Tam (ve Svaté Heleně) se jinak nemluvílo, tam to bylo česky, česky, česky.*“ [Eliška] Češtinu a kulturní rozdíly mezi Rumunskem si chtěli udržet jak rodiče, tak prarodiče banátských krajanů. „*Určitě se cítím jako Čech protože žádný předky, prapradědečky máme všechny pocházející z Čech, kořeny český z Domažlic, protože naše vesnice má jakoby původ Domažlice, Bígr, jo, takže my tam máme.. žádný předky nemám Rumuny, samý Čechy jakoby. Ale už sme si teda udělali i to občanství, takže i jeden z důvodů sme si chtěli udělat občanství, protože se cítíme jako Češi. I když sme se narodili v Rumunsku ale my za to nemůžeme samozřejmě.*“ [Václav] Na svoje „češství“ jsou patřičně hrdí a velmi si toho váží. Podtrhují to slova Anežky, když sdělovala rodičům, že chce odejít do Československa: „*Táta mi řek, že jestli chci jít, ať jdu, ale ať nezapomenu na slušný chování a co si pamatuju dodnes, mamka říkala ať nikdy nezapomenu, odkud' jsem přišla.*“ [Anežka] Že se cítí jako Češi je prý také důvod rozhodnutí se migrovat zpět do České republiky, nejsou to jen pracovní příležitosti.

Problémem u banátských Čechů při vnímání jejich identity je to, jak na ně nahlíží společnost, ve které se nachází. Zatímco kdekoliv jinde v Rumunsku, krom Banátu, jsou krajané jen Češi, kteří nemůžou pochopit rumunštinu, pro Čechy v České republice zas často nejsou nic jiného, než Rumuni a nikdo nebere v potaz, že mluví česky. „*Já se jako Rumunka necítím, i když dodnes mi říkají Rumunka.*“ [Anežka] Přitom cítit se jako Rumun nebyl u rumunských Čechů nikdy důvod. „*My jsme se i tam cítili jako Češi, ve vesnici tam byli samý Češi, tak ani nebyl jako důvod cítit se jako Rumun. Mám Český kořeny, ne Rumunský, i když to tu člověk teda slyší občas, no, že je Rumun.*“ [Antonín]

To, že o své identitě často nemají jasno ani samotní migranti, vystihuje příběh Elišky:

„*Čekali jsme frontu na víza, takový dusno tam bylo, až mi bylo zle a když jsem teda konečně přišla na řadu, tak paní měla otevřené okno v kanceláři a já říkám: 'Ještě, že*

máte to okno otevřené, jinak už bych tam omdlela na té chodbě.' a ona na mě zařvala 'Jestli se vám to nelíbí, tak si jděte stát domu!' tak jsem řekla, vylitly mi slzy a řekla jsem: 'Tak mi můžete říct kde jsem doma? Já to nevim. V Rumunsku jsem byla blbá Češka, tady jsem blbá Rumunka. Tak mi to nějak vysvětlíte, já to nevim.'“ [Eliška]

Zatímco v Rumunsku se na ně dívají jako na Čechy s respektem, v ČR se na ně dívají jako na Rumuny spíše s despektem. Dopad to prý má hlavně na děti, kdy to může narušit jejich psychiku a když jim někdo řekne, že jsou Rumuni, tak to prožívají více, než uvědomělý dospělý jedinec. „*Je to i o tom sebeuvědomování – já vím, že jsem Češka, moji předci jsou Češi a to co vím já, je pro mě důležitější, než co řekne, někdo za rohem. Když mi někdo řekl, že jsem Rumunka, tak jsem řekla, že jsem za to ráda.*“ [Kateřina]

Na své banátské kořeny jsou krajané patřičně hrdí. Pomohlo jim to formovat jejich osobnost a vliv Rumunska a Banátu je podle jejich slov „ohromnej“. „*Myslím si, že od všeho jsem si vzala trochu a jsem za to ráda. A mrzí mě, že moji děti nebudou mít možnost to zažít, protože bych si to neskutečně přála.*“ [Kateřina] Předat se jim bude snažit alespoň banátsko-českou mentalitu, avšak je otázka, jestli se sní dokážou ztotožnit.

4.2.4 Role jazyka při formování transnacionální identity

Jazyk je důležitým faktorem v rámci transnacionální identity všech transmigrantů. Banátští Češi hovoří jak česky, tak rumunsky. Stejně tak to bylo u všech mých participantů – to, že nejsou z Česka by člověk při rozhovoru nepoznal. Přízvuk je zde opravdu minimální: „*Já, když jsem dřív pracovala v hotelu, tak mi všichni říkali: 'Ty nejsi z Prahy, vid', ty jsi z Moravy' a já říkala: 'Nejsem ani z Prahy, ani z Moravy.'*“ [Eliška] V samotném Banátu se na vesnicích hovoří spíše takovou staročeštinou: „*My jsme mluvili tou starou češtinou - já, když si dneska pustim Buriana, film kde on hraje, tak takhle jsme mluvili. Vykali jsme, já dodnes vykám rodičům a ty vztahy tam byli mnohem krásnější, než jsou tady.*“ [Anežka] Ti, co navštěvovali rumunskou školu, umí česky skvěle mluvit, ale hůře jim pak jde pravopis. Většina se také setkala s tím, že při příchodu neznali nějaká slovo, protože pro ně měli vlastní názvy, vzešlé z rumunštiny. „*Ze začátku zde byl jazykový problém: „Ta čeština tam odsud, ta už je hodně zkomolená s Rumunštinou.*“ [Eliška]

Učit se rumunštinu nebylo na banátských vesnicích potřeba, rodiče nikoho nenutili, protože se na vesnici stejně jinak než česky, nemluvalo. Rumunsky však hovoří

většina banátských Čechů, snad jen krom nejstarší generace banátských babiček a dědečků, kteří se díky izolaci Banátu nedostali s rumunštinou do kontaktu. „*Já se přiznám, že sem do první třídy neuměla skoro ani slovo rumunsky a přesto jsem se rumunsky naučila na úroveň rodilého mluvčí.*“ [Kateřina] Mladší generace, která umí rumunsky dobře, si rumunštinu udržuje například tlumočením. Po reemigraci zpět do ČR totiž rumunštinu krajané zapomínají. Byli by však rádi, kdyby nebyla v jejich rodině zapomenuta na dobro. Kateřina by například byla strašně ráda, kdyby se její děti jednou rumunsky naučily, ale neví, jestli se to podaří, doma mluvili jenom česky. Podobný prvek nalezneme i u Anežky: „*Donedávna neříkaly (děti) nic, ale až teď kon mi syn, když se na střední skamarádil s Rumunem řekl, proč jsem ho nenaučila rumunsky. A já říkala, já jsem mockrát chtěla a na vás mluvila, ale vy jste nikdy neměli zájem. Nikdy by mě nenapadlo, že moje děti budou chtít umět rumunsky.*“ [Anežka]

Podle jazyka se také dalo a dá poznat, z jaké konkrétní vesnice člověk pochází. „*To je zajímavý, že každé máme jiné přízvuk. Helena má jiné, Rovensko má jiné My jsme i věděli kam patří, pouze jsme je slyšeli. Tak jsme se rozeznali mezi sebou.*“ [Antonín] „*Vždycky se lidi hodně odlišovali tím, jak mluvili, jak se mluví - na Heleně a tak. Na Heleně řeknete 'ted', na Bígru řekne 'ičko', a na Gerniku se říká 'ničko'. Tak hned jste věděl, odkud ten člověk je.*“ [Eliška]

4.2.5 Udržování kultury a zachovávání tradic

Dalším důležitým prvkem v identitě banátských Čechů je banátská kultura, ať už jsou to tradice, tradiční místní jídlo, hudba, tance a společné setkávání krajanů. „*My máme tady kapelu, já s manželkou a ještě s jedním chlapcem, známým, kterej je z jiný český vesnici, z Gerniku, tak my tady založili kapelu, občas jdeme hrát na nějakou svatbu, nějakou akci, občas děláme i my tady ty akce, a nějaký zábavy, kde se třeba sejdem.*“ [Václav] Společné sešlosti vnímají všichni velmi pozitivně, napomáhá to udržování a zachovávání komunity. „*Vždycky to je (zábava) jako hezký. Ty lidi se tam rádi scházej, rádi si řeknou, tam choděj i babičky osmdesáti letý, devadesáti letý, přijedou, aby se potkali s těma druhejma, protože jinak nemaj šanci se kde potkat*“ [Antonín] Zábava v podání banátských Čechů má několik dimenzí – duchovní, gastronomickou, hudební a sociální. „*Vždy to bylo provázaný dopoledne nějakějma bohoslužbama, ať už v nějakym kostele nebo to, potom byl oběd, potom byl nějakěj kulturní program vždycky, jo, a potom to prostě končilo nějakym závěrem, nějakou zábavou, kde třeba hrála kapela do dvou v noci.*“ [Eliška]

Banátští Češi se dříve účastnili festivalů v České republice, kde prezentovali tradiční tance v tradičních banátských krojích. Eliška se podílela na činnosti Rumunského kulturního institutu, spolupřádala různé akce, vernisáže, výstavy apod. „*Každý rok v září tu jsou Rumunský dny, a loni jsme tam s manželem iniciovali to, že tam zpívala ta největší nejslavnější rumunská zpěvačka Corina Chiriac. Tam je vždycky rumunský doprovodný program, jsou tam stánky s rumunským jídlem.*“ [Eliška] Ve všech rodinách dotázaných vaří typická rumunsko-česká jídla banátských Čechů – nejčastěji byla zmiňována sarma nebo polenta. Není tomu každá den, ale občas si takové jídlo připraví a zároveň si u toho zavzpomínají na Banát. „*My jsme na tom vyrostly, jsme přišli z pole a nebylo co na rychlo, tak mamka za 20 minut uvařila polentu, kukuřici jsme měli, raz dva jsme měli večeri.*“ [Eliška] Eliška se gastronomii věnuje i profesně, pořádá cateringy, pro veškeré akce s rumunskou tematikou u nás, dokonce provozovala restauraci s banátskou kuchyní. Gastronomii jako formu zachování odlišné kultury vnímá i Kateřina: „*Naše kuchyně doma – vaří převážně máma a je ovlivněná tou rumunskou kuchyní, pravidelně děláme Sarmy, snažíme se hodně vařit, moje máma stráví v kuchyni mnohem více, než já. (...) Právě bych řekla, že na tu kuchyni se hodně dbá.*“ [Kateřina]

Českou kulturu pomáhá v samotném Banátu udržovat Člověk v tísní, kdy tam v dnešní době chodí do školy učitelé z České republiky. Hlavním cílem tohoto projektu je snaha, aby tam česká kultura nezanikla. Příklad přes hraničního udržování kontaktu uvedla Anežka „*Když třeba oni tam (v Banátu) grilujou, udělej si nějakou větší sešlost, tak prostě si posíláme jeden druhému fotky a je to fajn. Je to dobře.*“ [Anežka]

4.2.6 Víra a její vliv

Poslední faktor, který v rámci analýzy rozeberu je duchovní dimenze a vliv víry na udržování a formování identity. Banátští Češi jsou věřící a podle dotazovaných má víra velký vliv na jejich osobnost. V minulosti měla víra na obyvatele Banátu neskutečný dopad – víru si chránili a pečovali o ní, byla to jejich naděje, která jim určovala smysl života, což může být pro reemigranty velká změna, když přijdou do České republiky, kde je společnost velmi ateistická. „*V Banátu ten rozměr té víry v minulosti byl nesrovnatelný v dnešní době. Myslím si, že lidi, co sem přijdou, si to zachovej. Jsem hrdá, že jsem vyrůstala v Banátu a přišla do styku s tou vírou.*“ [Kateřina]

Krajané se zde pravidelně stýkají při bohoslužbách v kostele a také dodržují náboženské tradice, jako je půst v době Masopustu, kdy se člověk nikterak nebaví a netancuje. Víra také napomáhá lidem k sounáležitosti a pomoci bližnímu, což vidí jako něco, co lidem v České republice chybí. *„My to máme v sobě pořád (soudržnost a scházení se i tady v ČR), tam na tom Gerníku jak se lidi znají. Já jsem si myslela, že to přátelství, pomáhání, krásný slovo říct sousedovi, že si to přinesli tenkrát sebou Češi. Ale tady jsem zjistila, že je jenom nenávisť, závist. My jsme všichni věřící, chodíme do kostela, a to tady není.“* [Anežka]

4.2.7 Dílčí shrnutí kategorie 2

Tato kategorie charakterizuje transnacionální identitu banátských reemigrantů. Nejprve jsem analyzoval rozdíly, které krajané vnímají. Česká republika je pro ně idealizovaná země a po příchodu zjistí, že zde není život takový, jak si ho představovali. Největší rozdíly vidí za prvé v místních lidech a v jejich přístupu k migrantům samotným, za druhé pak v obecném přístupu k lidem. Tyto rozdíly pak pomáhají krajanům uvědomovat si svoji vlastní identitu. V teorii transnacionalismu, jak říká Szaló (2007), není přistěhovalec zakotven v jedné identitě a v jednom domově – podobné je to i u banátských Čechů, kteří mají domovy dva – v Banátu a v ČR. Záleží pak na jedinci, kde je pro ně doma více, což ovlivňuje skutečnost, kde mají své nejbližší (rodiče, sourozence) a zda-li mají ještě v Banátu nemovitosti. Vnímání, kde je pro ně doma, se pak může měnit, což zapadá do teoretického přístupu „rekonstrukce místa a lokality“ v chápání transnacionálního myšlení podle Stevena Vertovce (2009).

U banátských Čechů je identita složitá. Všichni dotazovaní na sebe nahlížíjí jako na Čechy (a mají v tom jasno – díky jazyku, kořenům a kultuře), ale majoritní společnost ne. V ČR jsou považováni za Rumuny, v Rumunsku zas za Čechy. Role imaginace a schopnost transmigrantů uvědomit si své přináležení je důležitá, jak tvrdí Appadurai, Gupta a Ferguson (in Henig 2009). V případě banátských Čechů můžeme hovořit i o identitě hybridní, stejně jak o ní hovoří Vertovec (2009).

Jejich identitu formuje role jazyka, udržování kultury, zachovávání tradic a víra, což se shoduje s Levitem (in Szaló 2007), až na transnacionální politickou aktivitu, kterou u banátských Čechů nenajdeme. Všichni dotazovaní hovoří jak česky, tak rumunsky, díky čemuž můžeme říci, že dosahují transnacionální identity. Znalost rumunštiny by rádi přenesli i na své potomky. Banátskou kulturu – tradiční jídlo, tance a společné zábavy udržují také všichni, někteří se sami participují v pořádání akcí, jelikož

to napomáhá k zachovávání komunity. Zároveň to podporuje a zachovává jejich identitu, jak tvrdí Szaló (2007), jelikož to krajany propojuje s místem původu. Posledním faktorem pro formování osobnosti a identity banátských Čechů je víra, ke které patří pravidelná návštěva kostela a dodržování náboženských tradic.

4.3 Kategorie 3: Transnacionální sítě a pole

„V kontaktu mezi sebou jsme pořád. Když tam třeba grilujou, udělej si nějakou větší sešlost, tak si posíláme jeden druhému fotky a je to fajn. Je to dobře.“ - Anežka

Tato kategorie analyzuje kontakt participantů (a banátských Čechů obecně) s Banátem, čímž tito lidé vytvářejí transnacionální sociální sítě. Jedná se o kontakt fyzický v místě, odkud pocházejí, kontakt na dálku – přeshraniční – pomocí moderních technologií a jak se tento typ kontaktu měnil v čase. Dále zde odpovídám na otázku, jak se komunita banátských Čechů stýká zde, na území České republiky a jak tím udržuje transnacionální sociální pole.

4.3.1 Udržování fyzického kontaktu s Banátem

Banátská Češi fyzický kontakt, tedy osobní navštěvování Banátu, udržují, nicméně záleží, v jaké míře. Jedná se o migranty, kteří mají v Banátu stále ještě blízké příbuzné - rodiče či sourozence nebo zde stále vlastní svůj dům. *„Samozřejmě, pro nás je to dobrý, protože my tam ještě máme barák v Bígru, nevíme co se přihodí do budoucna, třeba se tam ještě vrátíme. Může být, že přijde doma, že se tam ještě budeme vracet. Náhoda je blbec.“* [Václav] To pak udržují fyzický kontakt pravidelně a jezdí do Banátu i několikrát do roka: *„Využíváme příležitosti, když jsou prázdniny a nebo velikonoce nebo posvícení tak jedeme do Rumunska. My tam jezdíme třeba 3x do roka, pokud to vyjde s dovolenou a děti mají prázdniny, tak vždycky do toho využíváme, ještě pokud tam máme příbuzný a rodiče a ten baráček, co tam máme tak to nechceme ještě prodat.“* [Václav] Zároveň chtějí děti navštívit své prarodiče a jet tam třeba na prázdniny: *„Vracíme se, každý rok tam jedem, když jsou prázdniny tak tam vždycky chtějí děti se podívat a když tam máme ještě ty příbuzný a rodinu.“* [Antonín]

Méně intenzivní kontakt nalezneme u Kateřiny, která už není ve věku, že by tam jezdila na prázdniny, ani nemá děti, které by tam chtěli jezdit pravidelně. Stejně však kvůli příbuzným, které tam má, kontakt udržuje. *„Že bych potřebovala do Banátu jezdit na každou dovolenou, tak to určitě né. Vracím se tam kvůli těm mým známým. Kdybych*

neměla v Banátu strýce a pár tet, tak bych nemusela do Banátu jezdit ani jednou za pět let. Ted' jezdím jednou tak za tři roky.“ [Kateřina] Banátští Češi se zde stýkají s širokou rodinou a vždy jsou velmi rádi, když své bližní vidí. Podle výpovědí participantů to souvisí s celkovým sklonem se hodně družit – když se odehrává například nějaká zábava, každý se to v dnešní době dozví a hodně lidí se snaží do Banátu přijet. Jedná se o náboženské svátky – Velikonoce, Masopust, Vánoce, nebo různé státní svátky. *„Minulej rok si zorganizovali zájezd, celej autobus lidí a jeli tam na Masopust, jo, že slavili Masopust v Banátě.*“ [Kateřina]. Co se týká návštěv v druhém směru, tedy že by lidé, kteří v Banátu nadále žijí, navštěvovali Českou republiku, je tento typ návštěvy podle slov krajanů výjimečný.

Naopak minimální fyzický kontakt mají ti, kteří odešli z Banátu před delší dobou a nyní mají příbuzné v České republice. Anežka po emigraci do Československa navštívila poprvé Banát až za delší dobu: *„Já tu byla rok a půl a až po roce a půl jsem se jela domu podívat. Jeli tam i moje šéfová se šéfem, protože nevěřili tomu, že tam mluvíme česky. V Rumunsku a česky.*“ [Anežka] Poté přemluvila i zbytek své rodiny, aby za ní do ČR přišli. Ti šli, na rozdíl od Anežky, již na jisto do vybudovaného transnacionálního pole, které se zde zvětšovalo. *„Rodiče si mysleli, že zůstanu, že nepůjdu, ale já jsem jim řekla, že jestli chtějí, abysme byli spolu potom, tak ať přijdou za náma. Brácha ten tam nechal školy, asi za tři měsíce přišel sem za mnou a do půl roku přišli i rodiče. Od 95. roku jsou tady. A jsem ráda. Postupem času sem přišel i náš děda, takže jsme tu dá se říct všichni.*“ [Anežka] Díky sjednocení rodiny už tedy v Banátu nebyla deset let a díky tomu i svůj „domov“ vidí zde, v ČR: *„Byla jsem tam v roce 2007, tak náč. Předtím jsme tam byli v roce 2001, byl tam festival na Gerníku, manželovi rodiče tam ještě měli barák, babička tam žila, takže jsme šli jako domů. Dneska moji rodiče tam prodali barák, manželovi rodiče tam prodali barák, takže jako. Ale furt tam máme příbuzný, furt tam máme tety, mám tam kamarádky. Ale domov mám tady.*“ Názorně zde vidíme, že se vnímání domova proměnilo. Podobnou situaci popisuje i Eliška: *„Já jsem na Heleně nebyla 10 let, my tam nic moc jako už takhle nemáme, jsou tam jenom nějaký bratrance jenom a nic víc tam už nemáme, protože maminku mám tady, ty přišli v roce 2002 se přistěhovali, jednoho brácha mám tady, ten bydlí v Pečkách u Kolína, druhé ještě teda bydlí v Rumunsku, ale ten bydlí v tom Pereku právě. Ale i on i manželka taky pocházejí z Heleny, ale pak se přestěhovali na Perek protože se jim tam zdál ten život takovej snažší“.* [Eliška] Zatím, co Svatou Helenu již nenavštěvuje, naopak Perek, kde má bratra a její manžel zde má rodiče,

navštěvuje pravidelně, což koresponduje s případy popsány výše. *„My se teda vracíme do Nădlacu a na Perek, což jsme byli ted'ka dvakrát za sebou, tam jezdíme, vloni jsme byli 5x, protože manžel tam má tatínka ještě 'Co mě tady pomlouváš zase' (ozval se se smíchem manžel)“.* Takže do toho Nădlacu a Pereku jezdíme hodně, ted' jsme byli na Velikonoce, předtím na narozeniny, nám to trvá do toho Nădlacu 6 hodin jako, jo. Pokud tady tatínek ještě je, tak jsme rádi, že jsme s ním a věnujeme mu trošičku pozornosti. “[Eliška]

4.3.2 Udržování kontaktu s Banátem na dálku

Další forma udržování kontaktu s Banátem je na dálku, ať už pomocí dopisování v dřívější době, telefonování nebo v dnešní digitální době pomocí veškeré internetové komunikace. Ještě v 90. letech bylo nejčastější formou udržování transnacionálních vazeb (díky neexistenci telefonní sítě v Banátu) klasické dopisování, což však trvalo díky vzdálenosti a špatně fungující poště dlouhou dobu: *„Jen tak přes ty dopisy, tehdy nebyly telefonáty, do naší vesnice byl vůbec problém se dovolat, tam byl jedinej telefon na úřadě a ten nefungoval (smích). Telefonicky to vůbec nešlo, pouze dopisama a to trvalo 14 dní, než přišel muj dopis sem, 14 dní zpět.“* [Anežka] Celý proces pak trval zhruba měsíc. Formou dopisování probíhal po revoluci i program z České republiky, kdy si děti dopisovaly mezi školami z ČR a školami v Banátu.

Přínosem bylo zavedení mobilního signálu, jak pro krajany v ČR, tak v Banátu: *„Ted' je tam signál, což jsme taky neměli signál, telefonní, protože sme museli chodit někam na kopeček pro ten signál, ale ted' už se to zlepšilo, je signál i ve vesnici“* [Antonín] Stejný problém s hledáním telefonního signálu popisuje i Václav: *„Poštou a nebo prostě když sjeli z vesnice někam do města, tam měli třeba telefon, kde byl signál a zavolali, jedinej tak. Třeba v zimě bylo hodně a maminka nemohla na kopec, kde byl signál, tak jsme třeba 2-3 tejdny nemluvili, ale jak říkám, ty podmínky se zlepšili o 100% a už to není co to.. nemá to chybu prostě.“* [Václav] Tento faktor měl však své klady, jelikož „setkávání na signálu“ vedlo k dalšímu sdružování lidí z vesnice na jednom místě: *„Dřív vždycky někde na kopečku se objevil signál, tak všichni chodili na signál a najednou to tam bylo takový setkání vždycky. Někdo volal a lidi se tam setkávali.“* [Kateřina] Nyní - po zavedení mobilního signálu do všech vesnic - jsou lidé se svými blízkými v telefonickém kontaktu neustále, klidně i každý den nebo ob den. *„Myslím, že to byl strašnej průnik jakoby, ta celková globalizace do toho Banátu, že najednou jsou tam mobilní sítě, internet, mají ty vymoženosti co máme my tady. Takže*

ten kontakt je strašně důležitý, voláme si s příbuznými tak dvakrát do týdne.“
[Kateřina]

Největším přínosem pak bylo pro krajana rozšíření internetového připojení. Místní se rychle naučili používat moderní formy komunikace jako je Facebook, Skype („*Je to /Facebook/ rozhodně zdroj spojení mezi těma lidma*“ [Antonín]) a jsou tak v kontaktu neustále. Všichni to hodnotí jako nesporně obrovský přínos: „*Ten internet je velkej přínos, protože, když nebyl dřív, museli do vedlejšího města, zhruba 28 kilometrů, tam měli signál. Ale od té doby co je internet, Messenger, Whatsappy a tak dál, teď to mají i tam, i na Gerniku. Dokonce někdo tady z Čech tam udělal nějaký zesilovač a teď je tam internet a všechno, takže paráda.*“ [Anežka]

Zatímco Eliška moc tyto formy komunikace neovládá, její vrstevníci v Banátu se to rychle naučili, pro což má vysvětlení: „*Voni dneska nechoděj už na to pole, (...) nejsou vytížený, nechoděj do práce, nespěchaj a oni maj čas na to se učit (s moderními technologiemi – komunikace přes internet).*“ [Eliška] Nejvýstižnější je potom vzpomínka Anežky, která popisuje objevování internetové komunikace u starší generace jejich rodičů: „*Tohleto (internet) je obrovské plus. A když se vyskytl tenkrát Skype jo, tenkrát když to začalo, to bylo neskutečný. Můj děda, to už bude deset let, tak jsme zjistili, že vlastně v tom vedlejším městě, jedni známí se k tomu domohli si tam ten internet dát, tak oni říkali, že oni nezamykali. Každý, kdo přišel do toho města, tak každý šel k nim na ten Skype a každý volal do Čech. Vždycky jsem říkala 'Dědo, nemusíte křičet, to nevádí ta dálka' a on stejně vždycky tak řval.*“ [Anežka] Díky internetu a možnosti posílat si obrázky a být neustále on-line se vzdálenost mezi krajany pomyslně zmenšuje.

4.3.3 Udržování kontaktu s krajany v ČR

Pro všechny transmigranty je důležitý kontakt s krajany v místě, do kterého migrují. Tento kontakt je neustále udržován setkáváním se a pořádáním různých krajanských akcí. Banátští Češi se znají skoro všichni, už od dětství a nemusí jít pouze o obyvatele, kteří pocházejí z jedné vesnice: „*My se skoro všichni známe, protože kdysi, když byla zábava na jedný vesnici, tak ta mládež přišla na tu vesnici a chodilo se takhle postupně.*“ [Václav] Všichni participanti kladou na společné setkávání velký důraz a podle svých slov se setkávají pořád. Například Anežka jezdí společně ve velké skupině přátel, kteří mají rumunské kořeny na dovolenou, zároveň si našla mnoho přátel i mezi Čechy, díky práci.

Setkávání se je pro banátské Čechy velmi důležité. První porevoluční migranti, kteří ještě neměli rodiny, se scházeli na ubytovnách, kde často bydleli jakožto dělníci z továrny. Přijeli za nimi přátelé na víkend z různých míst, ať už z Chebu nebo Žatce a strávili tam spolu celý víkend. Poté vznikla oficiální akce, na které se sešli vždy krajané ze všech koutů republiky, což popisuje Anežka a Antonín: *„My se pořád scházíme. Loni jsme měli v září, naše komunita z Gerníku, a nejen ta gernická, je tady Rovensko, je tady Svatá Helena, je tady Bígr, jo, takže my se scházíme, kdysi to bývalo každé rok, začalo to v Rokycanech. Začal to jeden pan farář, sme se scházeli a jemu se to hrozně líbilo, že se dokážeme i ve sto lidech, v pohodě se bavít a říkal, že je to strašná škoda, abysme to tady nedodržovali, když jsme se scházeli i tam. Ted' už je to každý dva roky. Loni to třeba bylo u nás v Lubech, vystupovali jsme i v našem kroji, vyloženě v kroji, co si tehdy naše babičky přinesly z Čech do toho Rumunska, tak my jsme si ten kroj zas přinesli sem.“* [Anežka] *„Jednou za dva roky se dělalo takový to setkání Čechů z Rumunska. A to se vždycky uspořádalo v nějakym městě, kde jich je víc, třeba většinou na Chebsku, na Ústecku, v Žatci, v Lubech, ve Skalné.“* [Antonín] Jedná se tedy o velké zábavy většinou s hudbou, kde se sejde i 250 lidí, od malých dětí až po staré napříč všemi vesnicemi. Krajané jsou zvyklí většinou na dechovky, tradiční hudbu a hodně se tančí, nejde o to jenom posedět, jako to podle slov Kateřiny mají lidé z Česka, ale i o to se bavít.

V rámci těchto akcí si banátští Češi připomínají odkud jsou a udržují banátskou kulturu, ať už tradičním tancem nebo hudbou. *„Vždycky to začíná v sobotu, kdy se sejdem v kostele, tam se všichni setkají, pak se jde někam, kde se zajistí pro ty lidi to jídlo, a pití, přes den uděláme i něco pro děti, nějaký ty atrakce, třeba ukazujeme i jak se dělalo máslo, nebo cepy, jak se mlátilo třeba obilí kdysi, to je přes den a večer je zábava“* [Anežka] Václav, jakožto člen kapely složené z krajanů vystupuje na těchto akcích pravidelně: *„To jsme hráli i v Žatci třeba, nebo v Ústí, Silvestry třeba, nebo v Chebu mají taky nějaký sraz, vždycky jednou ročně, nějaký ten festival Čechů z Banátu nebo něco takovýho, a to je dobrý, je to hezký, že se scházíme a vidíme se, žejo, ty lidi.. všichni se skoro známe s těch vesnic.“* [Václav] To potvrzuje i Eliška, která sama pořádala nějaké akce pro banátské Čechy v Praze: *„My se snažíme, už dvakrát jsme měli tady v hotelu zábavu, my máme Václava tady (hráč na harmoniku, informátor č. 1), tak vždycky zavoláme a Václav přijde a on to tu techniku ovládá – já Facebook nemám, protože mě to nezajímá – ale on na tom Facebooku je, tak vždycky dá nějaký oznámení, že tam bude zábava, tak prostě ty lidi přijdou a rádi se scházej všichni. Vloni jsme měli*

jednu zábavu, 31. ledna, to jsme počítali s 80 lidma, ale ono jich přišlo asi 120.“ [Eliška] Organizace akcí probíhá hlavně pomocí internetu – facebookové nebo emailové komunikace. Do velké facebookové skupiny se může přidat každý, dále pak existují tajné uzavřené skupiny, rozdělené podle vesnic: „*Tady v Čechách funguje ten Facebook pro lidi, aby zůstali ve spojení. Takže jsou skupiny třeba jako Český Banát, nebo Bigeráci. Bigeráci, to je taková soukromá skupina, kde i lidi si dávají různé fotky z toho dětství.*“ [Kateřina] Ať už je to skupina pro krajaný z Bígru nebo Rovenska, přístup tam mají pouze ti, které mezi sebou znají. Skupiny pak fungují jako prostředek pro sdělování událostí, přidávání informací, ale i zavzpomínání na Banátu a na vesnice, odkud pochází. Například, když byl zrovna někdo v Banátu na dovolené, tak tam nahraje aktuální fotky z vesnice.

Další příležitostí, kde se všichni sejdou jsou pohřby, na které dorazí lidé i přímo z Banátu, za což velmi vděčí pravidelné autobusové lince, která jezdí každý čtvrtek do Svaté Heleny a každou neděli zase zpět. „*Oni maj možnost sem teď jezdit, ten Hrůza, kterej přepravuje osoby sem tam, ale z 90% se s těma lidma, abych byla upřímná, scházíme vždycky na nějakym pohřbu. Ted'ka leden, únor byly dva pohřby v Lovosicích a tam se sejde třeba 200 lidí, to je prostě ze všech koutů.*“ [Eliška] To potvrzuje i Kateřina: „*Tuhle sobotu byl pohřeb jednoho člověka z Bígru, a i když to nebyla nějaká rozšířená informace, jenom na Facebooku byl nějakej vzkaz, že danej člověk umřel, tak se seběhlo asi 70 lidí, že přijeli ze Žatce, z Ústí. Že prostě lidi cítí takovou morální povinnost vůči tomu člověku se zúčastnit.*“ [Kateřina] Zároveň se všichni pravidelně setkávají při bohoslužbách v kostele – to pak dokážou krajané z Banátu naplnit klidně celý kostel.

Jak říkala Eliška, minulý rok byl pokus uspořádat velké setkání Čechů z Rumunska v Praze, ale to se nepovedlo, jednak, jelikož byl vyměněn ředitel Rumunského kulturního institutu, od kterého ona iniciativa vzešla a nový ředitel už o to neměl zájem a za druhé, když se s prosbou o pomoc obrátili na určité osoby, které mají s organizováním velkých akcí pro Čechy v Rumunsku zkušenost, ani zde bez finančního přínosu zájem nebyl.

Stinnou stránku neustálého setkávání popsala pouze Kateřina. Ty se s rodinou rozhodli usadit v Berouně, aby se neobklopovali lidmi, které znají. Podle jejích slov zvolili takové „radikální řešení“, protože: „*Češi, který přijdou z toho Banátu a jdou někam do těch jako Žatec, Ústí a stýkají se pořád, tak mi připadá, že tam jakoby vzniká taková závist mezi nima, že se předháněj, kdo má hezčí auto, kdo má větší barák a*

najednou z toho duchovního světa, kterej tam prožívali se dostali do toho materiálního a strašně se ženou za tou materiální stránkou toho života.“ [Kateřina] Myslí si také, že ne každý by mi to takhle otevřeně řekl.

4.3.4 Dílčí shrnutí kategorie 3

V poslední kategorii se věnuji otázce transnacionálních sítí a transnacionálních polí u banátských reemigrantů. Udržování osobního kontaktu s Banátem se liší podle toho, jestli mají ještě reemigranti v Banátu rodinu či nemovitost. Od toho se pak odvíjí i intenzita osobního fyzického kontaktu s Banátem. Potřebu vracet se do Banátu mají často děti, které sem jezdí za prarodiči na prázdniny, dále se sem pak krajané vrací na různé akce, či náboženské svátky. To všechno udržuje sociální sítě banátských Čechů, které v sobě podle Szala (2007) zahrnují jak jejich nové, tak jejich původní domovy.

Krajané, kteří už rodinu v Banátu nemají zároveň nemají potřebu osobního kontaktu vůbec. Neplatí to však o kontaktu na dálku – ať už formou dopisování, jako tomu bylo dříve, tak v dnešní době formou telefonickou a internetovou, díky čemuž, jak tvrdí Brettel [2000 in Szaló (2007)] opakovaně a aktivně překračují hranice států a kultur. Zavedení a rozvoj telefonního a internetového signálu v samotném Banátu kvitují všichni participanti. Místní používají Facebook, Skype a ostatní formy internetové komunikace, díky čemuž jsou v přes hraničním kontaktu se známými neustále, dokonce i starší generace. Proudění myšlenek a symbolů mezi dvěma geograficky vzdálenými místy pomocí moderních technologií pomáhá podle Vertrovce (2009) k udržování transnacionálních polí. Toto pole je, stejně jak tvrdí Szaló (2007), mezi krajaný sdílené a má nad-národní charakter přesahující hranice, stejně jako je tomu u Čechů z Banátu.

Poslední formou udržování transnacionálního kontaktu uvnitř pole je kontakt s krajaný zde v České republice, který je v rámci osobního styku udržován pomocí setkávání na pravidelných kulturních akcích, svatbách, pohřbech a bohoslužbách. Díky tomu si krajané připomínají odkud jsou a pomáhá jim to udržovat svoji kulturu. Další formou je pak opět virtuální kontakt pomocí internetu a facebookových skupin, které fungují jako prostředek pro sdělování informací a udržování krajanské paměti. Společná příslušnost k původnímu domovu a udržování této příslušnosti je podle Szala (2007) tmelem transnacionálních sítí.

5 Závěr

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaké jsou aspekty transnacionalismu u banátských Čechů, konkrétně pak reemigrantů, kteří se v Banátu narodili, do České republiky odešli a nyní zde žijí. V teoretické části jsem popsal a shrnul teorii transnacionalismu, jeho hlavní myšlenky a přístupy, dále jsem pak uvedl čtenáře do problematiky migrace a reemigrace banátských Čechů pomocí popsání jejich historického kontextu.

Teoretický koncept transnacionalismu, který jsem si zvolil jako přístup pro studium migrace, tvrdí, že přistěhovalec nadále udržuje kontakt se zemí svého původu. Vycházel jsem proto z předpokladu, že banátští Češi prošli určitým vývojem a díky neustálému kontaktu (ať už fyzickému, nebo virtuálnímu) mezi dvěma geograficky vzdálenými světy se z nich stali transmigranti. Tento předpoklad potvrdil kvalitativní výzkum, který jsem v rámci této práce uskutečnil a v praktické části analyzoval.

Díky zjištěním můžeme tvrdit, že reemigranti z Banátu formují a udržují transnacionální sociální sítě, které jim i pomáhají při příchodu a při začleňování do české společnosti. Tyto sociální sítě přesahují hranice států, propojují ČR s Rumunskem a vytváří mezi těmito dvěma domovy transnacionální pole. Intenzita udržování osobního kontaktu v rámci sítí se liší tím, jestli mají, či nemají reemigranti v Banátu stále ještě členy rodiny nebo nemovitosti. Naopak kontakt na dálku udržují všichni banátští Češi a to pomocí telefonování či internetu.

Důležitým zjištěním v rámci této práce je, že transnacionální identita banátských Čechů je nejasná a hybridní, což vidím jako hlavní přínos této práce na poli studia transnacionalismu. V Česku jsou vnímáni jako Rumuni, v Rumunsku jako Češi. Sebe samé ale vnímají jako Čechy, což jim pomáhá formovat jazyk, udržování kultury, zachovávání tradic, víra v Boha a společné sdružování.

Výzkum v rámci této práce a jeho zjištění bych pro budoucí zkoumání viděl v možné komparaci s jinou skupinou migrantů, jelikož se domnívám, že transnacionální identita banátských Čechů je specifická, a proto by bylo zajímavé ji porovnat s jinou skupinou, která si je svou identitou jistá a jako cizinci jsou vnímáni pouze v novém domově, zatímco banátští Češi jsou vnímáni jako cizinci v domovech obou.

6 Použitá literatura

BROUČEK, S., T. Grulich. 2014. *Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika: (náhled na problematiku v kontextu vývoje světových migrací: vznik moderních diaspor a transnacionálních společností)*. Praha: Etnologický ústav AV ČR ve spolupráci se Senátem PČR a Mezinárodní organizací pro migraci.

BRYMAN, A. 2008. *Social Research Methods. 3rd ed.* New York: Oxford University Press.

DESIDERIU, G. 2013. *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrmann & synové.

HANUS, L. 2011. „Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu.“ Pp. 61-90 in: *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha: AntropoWeb.

GRYGAR, J. 2015. Kurs Kvalitativní metodologie. Přednáška 5.10.2015.

HENDL, J. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Portál.

HENIG, D. 2009. „Pohledy z druhého břehu: Transnacionalismus, rituál a sociální změna.“ Pp. 169-186 in *Sociální studia 1 (6)*. Brno: Masarykova univerzita.

HENIG, D. 2007. „Transnacionalismus.“ Pp. 94-103 in *Antropowebzin* [online] 3 (2-3). [cit. 28.1.2017]. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/09_Henig.pdf.

JECH, J., M. Secká, V. Scheufler, O. Skalníková. 1992. *České vesnice v rumunském Banátě*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV.

KLVAŇOVÁ, R. 2009. „Nejasné loajality: způsoby přináležitosti a nepatření migrantů v transnacionálních sociálních polích.“ Pp. 91-111 in: *Sociální studie 1 (6)*. Brno: Masarykova univerzita.

NEŠPOR, Z. R. 2002. *Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty. Prolegomena k sociologickému studiu českých emigračních procesů 20. století se zvláštním zřetelem k reemigraci 90. let*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

SECKÁ, M. 1992. „Současná reemigrace Čechů z Rumunska.“ Pp. 39-42 in *Češi v cizině č. 6*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV.

STRAUSS, A. L., J. Corbin. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce.

SZALÓ, C. 2007. *Transnacionální Migrace: Proměny Identit, Hranic a Vědění O Nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury).

SZALÓ, C. 2009. „Transnacionalismus a kritika metodologického nacionalismu.“ Pp. 49-68 in: *Sociální studia 1 (6)*. Brno: Masarykova univerzita.

VACULÍK, J. 2009. *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha: Libri.

VACULÍK, J. 2002. *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita.

VERTOVEC, S. 2009. *Transnationalism*. London: Routhledge.

Internetové zdroje:

SVOBODA, J. 2016. „Historie - stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě“. [online]. Velvyslanectví České republiky v Bukurešti . Dostupné z: <http://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>.

STREAM. 2015. *Za prací do Česka* in Banát CZ. [online]. [cit. 14.4. 2017]. Dostupné z: <https://www.stream.cz/banat-cz/10006768-za-praci-do-ceska>.

ČLOVĚK V TÍSNI. 2017. „Rumunsko - Banát“ [online]. Praha: Člověk v tísní, o.p.s. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zeme/rumunsko>.